

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI
PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Bakalářská práce

Olomouc 2023

Bc. Lucie Přidalová

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra primární a preprimární pedagogiky

Bakalářská práce

Bc. Lucie Přidalová

Diagnostika školní zralosti dětí se zaměřením na grafomotoriku

Olomouc 2023

vedoucí práce: prof. PhDr. Eva Šmelová, Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma: „*Diagnostika školní zralosti dětí se zaměřením na grafomotoriku*“ vypracovala samostatně a uvedla v ní veškerou použitou literaturu a ostatní zdroje.

V Olomouci 25. března 2023

.....
Bc. Lucie Přidalová

Poděkování

Děkuji prof. PhDr. Evě Šmelové, Ph.D. za poskytnutí cenných rad, věcných připomínek a času, který mi věnovala při vypracování bakalářské práce. Moc si vážím jejího lidského přístupu a celkové podpory.

Děkuji také svému manželovi za podporu a svým dětem za trpělivost a pochopení. Moc si toho vážím.

Obsah

I. Teoretická část.....	7
1 Dítě předškolního věku.....	7
1.1 Zahájení povinné školní docházky.....	7
2 Školní zralost a školní připravenost.....	10
2.1 Vymezení pojmu školní zralost a školní připravenost.....	10
3 Motorika – vývojová specifika dítěte.....	13
3.1 Hrubá motorika.....	13
3.2 Jemná motorika.....	13
3.3 Vizuomotorika.....	14
3.4 Lateralita ruky.....	15
4 Grafomotorika.....	16
4.1 Vymezení pojmu grafomotorika.....	17
4.2 Prevence správného rozvoje grafomotoriky.....	17
5 Pracovní návyky při psaní.....	18
5.1 Osvětlení, nábytek, sezení a držení těla při psaní.....	18
5.2 Úchop psacího náčiní.....	19
5.3 Psací náčiní.....	20
6 Grafomotorické prvky a cviky.....	22
6.1 Úrovně grafomotorických prvků.....	22
6.2 Uvolňovací a rozvíčovací cviky.....	25
7 Pedagogická diagnostika.....	27
II. Empirická část.....	29
8 Metodologická východiska.....	29
8.1 Kroky při sběru dat.....	33
8.2 Interpretace výsledků výzkumu.....	35
9 Vyhodnocení.....	55
Závěr.....	56
Literatura.....	57
Přílohy.....	61

Úvod

Nástup k povinné školní docházce je jednou z nejdůležitějších a nejpodstatnějších změn v životě dítěte, která zasahuje i do celé jeho rodiny. Tlak a nároky, které jsou na dítě při vstupu k povinné školní docházce kladeny, jsou velmi vysoké. Z toho důvodu se domníváme, že je třeba dítě precizně na jeho životní změnu připravit, což je leckdy úkol nelehký. Jednou z mnoha oblastí, kterou je třeba mít zvládnutou je oblast tělesné zralosti, kognitivní zralosti, emoční, motivační a sociální zralosti. Rodiče často polemizují nad otázkou, zda jejich dítě nástup k povinné školní docházce zvládne. Záleží jim na tom, aby jejich dítě bylo úspěšné, aby jeho start byl radostný, a celkově, aby do školy chodilo rádo. Moderní společnost vyžaduje, aby vše šlo tzv. „hladce a bez větších problémů“. Položíme-li si otázku, jaký je mimo jiné elementární účel první třídy základní školy, shodneme se na tom, že podstatou je, aby se dítě naučilo číst a psát. Dítě bude v základní škole dennodenně vystaveno nácviku na budoucí psaní písmen a číslic. I několik hodin denně bude trávit na školní židli s tužkou v ruce. Z tohoto důvodu považujeme za nezbytné, aby děti měly osvojené pracovní návyky a zvládaly grafomotorické prvky ještě dříve, než nastoupí k povinnému školnímu vzdělávání, jen tak dosáhneme toho, že pro děti nebude psaní náročné a v některých případech i nezvladatelné. Ale aby cesta k tomuto cíli byla opravdu hladká a bez větších problémů, je třeba dosáhnout určité úrovně grafomotoriky již v předškolním věku. A právě otázka, zda jsou předškolní děti připravené na každodenní psaní, nás natolik zaujala, že jsme se rozhodli věnovat se této problematice. Považujeme grafomotoriku za jednu z nejdůležitějších oblastí, kterou je třeba mít osvojenou před nástupem k povinnému školnímu vzdělávání.

Cílem práce je teoreticky popsat přípravu dítěte na počátku školní docházky z hlediska grafomotoriky a následně realizovat výzkum zaměřený na danou oblast. V této práci jsme vymezili teoretická východiska, která se stala podkladem jejího empirického výzkumu. V rámci zpracování tématu jsme sledovali děti v předem stanovených grafomotorických oblastech, které by měly mít zvládnuty ještě před nástupem k povinné školní docházce tak, aby jim psaní šlo bezproblémově. Následně každé pozorované dítě jsme zhodnotili dle stanovených kritérií. Výsledky jsem doplnili o doporučení konkrétní práce s dítětem vedoucí k rozvoji jeho grafomotoriky a překonání obtíží ještě před tím, než nastoupí k povinné školní docházce.

I. Teoretická část

1 Dítě předškolního věku

Charakteristické pro předškolní období je osamostatňování dítěte. Vstupem do mateřské školy se začíná odpoutávat od rodiny, tudíž jeho závislost na rodičích má klesající charakter. Dítě si začíná utvářet sociální postavení v kolektivu mateřské školy, současně se učí spolupracovat s ostatními dětmi a respektovat i jiné autority. Seznamuje se s okolním světem a začíná chápat jeho fungování. Předškolní období je pro dítě obdobím sebeuvědoměním, obdobím „Jáství“, tudíž dítě je také schopno za své chování nést odpovědnost (Kořátková, 2008).

Předškolní věk zpravidla považujeme za období mezi třemi a šesti lety věku dítěte. V odborné literatuře se můžeme setkat s různými názory na problematiku vymezení věku dítěte v předškolním období. Vágnerová (2005, s. 173) konstatuje, že „*předškolní období začíná od tří let věku dítěte do dovršení šesti až sedmi let věku dítěte*“, zatímco Matějček (2005, s. 138) uvádí, že předškolní období je „*zhruba čtvrtý, pátý a šestý rok věku dítěte.*“ Obecně lze tedy říct, že předškolní období je od tří let věku dítěte a toto období je zakončené nástupem dítěte do základní školy.

1.1 Zahájení povinné školní docházky

Za jednu z nejpodstatnějších věcí u dětí předškolního věku považujeme celkovou přípravu na vstup k povinné školní docházce. Můžeme konstatovat, že na celkové přípravě dítěte má značný vliv mateřská škola spolu s rodinou dítěte, proto se současně očekává jejich vzájemná spolupráce a komunikace (Kořátková, 2008).

Mateřská škola se tak průběžně podílí na všestranném rozvoji osobnosti dítěte. Vyvíjí snahy o zajištění jeho maximálního harmonického rozvoje schopností (Kutálková, 2014). Celková příprava dítěte je tak průběžně zařazována do každodenních činností mateřské školy. Z tohoto důvodu je nepřijatelné připravovat dítě na vstup do základní školy pouze poslední rok nebo jen poslední půl rok před faktickým nástupem k povinné školní docházce (Opravilová, 2016).

Díky celkové přípravě k povinné školní docházce má dítě nakročeno k úspěšnému začátku. Povinnosti, které jsou na dítě kladeny s nástupem k povinné školní docházce, tak zvládá bez většího úsilí (Kutálková, 2014). Žlab se Škodovou (Žlab, Škodová, 2003 in Mlčáková, 2009, s. 86) zastávají názor, že „*dítě potřebuje zažít dobrý start.*“

Nástup k povinné školní docházce obecně považujeme za podstatnou změnu v životě dítěte, která se dotýká i celé rodiny. I v odborné literatuře najdeme názory, které se shodují na tom, že se jedná o razantní změnu. Franclová (2013, s. 14) tuto změnu definuje jako „*Zlomovou událost*“. Opravilová (2016, s. 170-173) se o nástupu k povinné školní docházce vyjadřuje jako o „*nejvýznamnějším přelomu*“ v životě dítěte. Nástupem k povinné školní docházce dítě ukončuje jednu etapu svého života. Zakončuje předškolní období, opouští roli dítěte a vstupuje do základního vzdělávacího období, a zaujímá tak roli žáka (Kutálková, 2014).

Pro dítě vstup do základní školy znamená změnu v mnoha oblastech. Dítě zaujímá novou sociální roli, jelikož se stává žákem. Stejně jako při vstupu do mateřské školy si hledá v základní škole své místo mezi vrstevníky, nové kamarády a podřizuje se nové autoritě. V podstatě se dítěti změní i režim dne, na které bylo zvyklé v předškolním období v mateřské škole. Nastává doba povinností a již nezbyvá tolik času na hry a aktivity, které vykonávalo každodenně v mateřské škole. Převážnou část dne je dítě v pasivní poloze. Sedí v lavici, a má tak omezenou svobodu pohybu (Opravilová, 2016).

Nástupem k povinné školní docházce se od dítěte vyžadují určité nároky a předpokládá se, že tyto nároky bude zvládat. Očekává se zvýšená kázeň, určitá samostatnost, plnění povinností a dodržování stanovených pravidel (Opravilová, 2016). Současně se má za to, že dítě se bude schopné soustředit a přizpůsobit se školskému režimu. Fasnerová (2016) nazírá na tento názor obdobně, a dodává, že nároky, které jsou na dítě kladeny, jsou vysoké. Současně navíc doplňuje, že se však nezohledňuje rodinné prostředí, ze kterého dítě pochází a ani se nezohledňují schopnosti a vlastnosti dítěte. Franclová (2013) náročnost nástupu k povinné školní docházce nepopírá, pouze dodává, že se dítě s takovou změnou musí vyrovnat.

Shodli jsme se na tom, že nástup k povinné školní docházce je pro dítě náročný, avšak nevyhnutelný. Otázkou, jaká kritéria má dítě splňovat při nástupu k povinné školní

docházce, a zda celkově bez větších problémů úspěšně zvládne její nástup, si většinou pokládají nejen odborníci, ale i rodiče budoucího školáka a pedagogové při své práci v mateřské škole. Z tohoto důvodu považujeme za nutné vymezit pojmy školní zralost a školní připravenost dítěte.

2 Školní zralost a školní připravenost

Často je v praxi školní zralost zaměňována za školní připravenost, někdy i za školní způsobilost a naopak. Dokonce se dá říct, že tyto termíny jsou často a bohužel i mylně považovány za synonyma (Kofátková, 2008). Autoři odborné literatury na vymezení pojmu školní zralost a vymezení pojmu školní připravenost nahlíží obdobně. Zároveň je nutné si uvědomit, že pojmy školní zralost a školní připravenost je třeba chápat komplexně (Bednářová, Šmardová 2015).

2.1 Vymezení pojmu školní zralost a školní připravenost

Na školní zralost lze nahlížet z hlediska fyzického, psychického a sociálně-emočního. Kropáčková (Kropáčková in Žáčková a Jucovičová, 2014, s. 24) charakterizuje školní zralost jako: *„stav, který zahrnuje zdravotní, psychickou a sociální způsobilost začít školní docházku.“* Obdobně se vyjadřuje i Vágnerová (2012, s. 257), která uvádí: *„že školní zralost je tzv. zrání dětského organismu, především centrální nervové soustavy (dále jen CNS), se projeví změnou celkové reaktivity, zlepšením regulačních kompetencí, zvýšením emoční stability a odolnosti vůči zátěži. Jde jak o regulaci emocí a chování, které by mělo respektovat požadavky školy, tak o regulaci pozornosti a zaměření na stanovenou činnost.“*

Teorie vývojové psychologie tento výrok také potvrzuje a zároveň vysvětluje, jakým způsobem dozrává centrální nervová soustava dítěte a jaký význam má toto dozrávání na školní zralost (Průcha, Valterová, 2003). Každé dítě je jinak vyspělé, jedno dítě může být vyspělé více, jiné je vyspělé méně. Rozdílnost je především v samotném tempu dozrávání. Dítě zralé z pohledu centrální nervové soustavy se lépe a úspěšněji adaptuje na školní režim a nové prostředí než dítě nezralé. Mimo jiné zrání centrální nervové soustavy má vliv také na určení lateralizace. Celkově v tomto období dochází k takovým vývojovým biologickým změnám, které vedou k předpokladu, že dítě bude nároky povinné školní docházky zvládat (Vágnerová, 2012). Tím se nám potvrzuje, že optimální věk školní zralosti je obecně vymezen mezi šestým a sedmým rokem, protože právě v tomto období dochází k potřebnému biologickému dozrávání.

Školní připravenost, jak již sám název napovídá, můžeme charakterizovat jako připravenost dítěte v předškolním věku, a to z pohledu schopností, výchovy a vlivu prostředí. Rozdíl mezi školní zralostí a školní připraveností spatřujeme v tom, že školní připravenost nepostihuje biologické zrání organismu (Zelinková, 2011).

Autorky Bednářová a Šmardová (2011) ještě dodávají, že stejně důležitá jako je školní zralost dítěte a školní připravenost dítěte v předškolním věku, je i to, jak je dítě motivováno k nástupu povinné školní docházce.

Tělesná zralost

Dříve byla tělesné zralosti věnována mnohem větší pozornost než v současné době. Právě tělesná zralost byla považována za jedno stěžejních ukazatelů školní zralosti. V dnešní době můžeme tělesnou zralost chápat jen jako jednu z oblastí při posuzování celkové školní zralosti dítěte (Langmaier, 2011).

Dítě tělesně zralé lépe ovládá „*drobné, volní a automatizované pohyby*“ a tyto pohyby jsou kolem 6. věku dítěte již „*koordinované a ekonomické*“ (Langmaier, 2011, s. 113). Stejně tak dítěti v tomto věku nečiní problém zvládat a kontrolovat mimiku obličeje.

Dítě předškolního věku prochází tělesnou změnou, která je typickým ukazatelem pro toto období. Mění se nejen proporce postavy, ale mění se i celkové ovládání těla, osifikace zápěstních kůstek a prodlužují se končetiny. Hrudník a břicho se začíná od sebe izolovat, čímž dochází k prodloužení trupu a u dítěte se tak vytrácí buclatý tvar. Z tohoto důvodu se můžeme opět shodnout na názoru, že věk pro posouzení školní zralosti hraje významnou roli (Langmaier, 2011).

Kognitivní zralost

V předškolním věku se dítě již odpoutává od egocentrismu, ustupuje i od fantazijního vidění světa a začíná chápat svět více realisticky. „*Dítě začíná logicky myslet, dokáže rozlišit zvukovou a vizuální podobu slov*“ (Langmaier, 2011, s. 113.). Dítě dosahuje určité úrovně v oblasti poznávacích procesů, to znamená, že je schopno myšlení, řeči, zrakového vnímání a paměti. Je také schopné vnímat čas a prostor. Je však třeba mít stále na paměti, že se nejedná o evidentní znalosti, ale o dostatečné zvládnutí rozumových

schopností, které tak odpovídají celkovému rovnoměrnému vývoji dítěte (Bednářová, Šmardová, 2022).

Emoční, motivační a sociální zralost

Dítě emočně zralé je schopné potlačit momentální vlastní potřebu nebo náhlé přání. Langmaier ve své publikaci uvádí, že se jedná o tzv.: „*kontrolu citů a impulzů*“ (Langmaier, 2011, s. 114). Emoční, motivační a sociální zralost je u dětí odlišná, tyto odlišnosti se projevují hlavně v „*osobnostních charakteristikách a v rozdílném tempu vyzrání*“ (Bednářová, Šmardová, 2022, s. 33).

Všeobecně se můžeme ztotožnit s názory odborníků, že emoční, motivační a sociální zralost se týká celkové dovednosti, a to především: „*komunikace, porozumění vlastním pocitům, emocím a chování druhých lidí*“ (Bednářová, Šmardová, 2022, s. 33). Projevem emočně zralého dítěte je i určitá „*sebereflexe a seberegulace*“ (Bednářová, Šmardová, 2022, s. 33).

Emočně a sociálně zralé dítě se projevuje tím, že je schopné pracovat v kolektivu, zvládne se přizpůsobit novému prostředí a novým situacím. Stejně tak považujeme emoční, motivační a sociální zralost za jednu z klíčových složek, která se podílí na tom, aby se dítě úspěšně adaptovalo k povinnému školnímu vzdělávání (Krejčová, 2016). Stejný názor zastává Otevřelová (2016), která navíc ještě dodává, že tato zralost je základem pro učení.

Z důvodu zvoleného tématu bakalářské práce se budeme blíže věnovat motorickým funkcím, které značně ovlivňují grafomotoriku. V následujících řádcích si vymežíme hrubou motoriku a stanovíme si, co je třeba pro její zvládnutí. Stejně tak se budeme zabývat jemnou motorikou a vymežíme si činnosti pro její rozvoj.

3 Motorika – vývojová specifika dítěte

Motorika je již při narození dítěte prvotním indikátorem toho, že dítě je pohybově schopné. Máme-li sdělit jaký význam má motorika v životě člověka, budeme zajisté souhlasit s názorem, že je jakýmsi nástrojem člověka v poznávání okolního světa a významně se účastní na rozvoji psychomotorických funkcí a kognitivních funkcí ve vývoji dítěte (Zelinková, 2011). Celkově je pohyb přirozenou potřebou člověka, ale přesto jsou viditelné rozdíly mezi dětmi v rozvoji této oblasti.

3.1 Hrubá motorika

Největší tempo rozvoje hrubé motoriky je do třetího roku věku dítěte. V základu jsou zvládnuté dovednosti jako je běh, chůze, lezení, stoj a skok.

Předškolní období je obdobím, kdy pohyby jsou plynulejší, koordinovanější a celkově můžeme říct, že jsou dokonalejší. Dochází k tzv. „*zrání pohybového aparátu*“ (Zelinková, 2011, s. 50).

V hrubé motorice nacházíme základní pohyby, které jsou potřebné pro budoucí psaní. Tyto pohyby při psaní a kreslení „*vychází z velkých kloubů*“ a tím ovlivňují zvládnutí dalších, navozujících a dílčích činností pro budoucí psaní. Jedná se o lokomoční pohyby a nelokomoční pohyby, ovládání dolních i horních končetin a jejich koordinaci (Bednářová, Šmardová, 2021, s. 42). Cílem hrubé motoriky je, aby dítě zpevnilo svaly a do budoucna tyto svaly mohly do jisté míry korigovat uvolněnost při psaní. Proto jsou pro rozvoj hrubé motoriky vhodné hry jako je běhání, skákání nebo udržování rovnováhy na jedné noze (Fasnerová, 2018). Stejného názoru je i Doležalová (2016, s. 21-22), která označuje rozvoj hrubé motoriky jako „*základní úroveň*“, kterou je třeba zvládnout. Jedině tím, že tuto úroveň dítě zvládne, může přejít do úrovně vyšší. Současně také vyzdvihuje důležitost součinnosti psychických a fyzických funkcí a dodává, že předškolní věk je vhodný pro „*rozvoj specifických schopností*“ k budoucímu psaní a kreslení.

3.2 Jemná motorika

Z pohledu grafomotoriky je nutné, aby dítě mělo rozvinutou hrubou motoriku, jen tak je dán předpoklad, že zvládne motoriku jemnou. Jemná motorika „*zahrnuje všechny*

pohybové aktivity prováděné drobnými svalovými skupinami“ (Vyskotová, Macháčková, 2013, s. 10). Takovými svalovými skupinami je myšleno ovládání rukou, nohou, zručnost prstů, ale i očí. Jemná motorika vyžaduje přesnost a schopnost manipulace s malými věcmi (Doležalová, 2016). Pohyb vychází z ramenního kloubu a do celkového pohybu je zapojena celá paže, předloktí a drobné svaly ruky (Kleplová, 2021).

Rozvíjet jemnou motoriku můžeme každodenními činnostmi a hrami. Děti v předškolním věku častokrát chtějí vypomáhat doma dospělým, proto je příhodné dítě podporovat v každodenních činnostech. V případě, že takové aktivity jsou dítěti umožněné, dochází k přirozenému rozvoji jeho jemné motoriky (Bednářová, Šmardová, 2022). Pro rozvoj jemné motoriky jsou vhodné hry, při kterých dítě uchopuje předměty. Takovými hrami mohou být hry s kostkami, hry s mozaikami, s maňásky, rukodělné činnosti, šroubování, tvarování těsta, modelování, navlékání korálků, tleskání prsty, přebírání luštěnin, sbírání kamínků, mačkání papíru, motání vlny do klubíčka, listování v knize, vázání uzlů, sypání, solení, zapínání knoflíků aj. Dále je vhodné zapojovat i hry orientované na artikulační orgány a oční pohyby např. olizování rtů, špulení rtů, nafukování míčků, tváří, pohyby jazyka ze strany na stranu a pohyby očí (Zelinková, 2011). Ukazatelem, zda dítě zvládá jemnou motoriku, je i to, jak dítě ovládá sebeobsluhu (Vágnerová in Zelinková, 2011).

3.3 Vizuomotorika

Je často také označována pojmem „koordinace oka-ruky“. Autoři odborné literatury vizuomotoriku vymezují jako koordinace činnosti zraku s pohyby těla, jež však souvisí i se zrakově-prostorovými funkcemi mozku.

Vizuomotorika tak má značný vliv na budoucí čtení a psaní (Vyskotová, Macháčková, 2013). Dítě, které zvládá vizuomotoriku, dokáže odhadnout pohyb a vzdálenost. Dítě zvládá bez problémů koordinovat pohyb jako je běh mezi překážkami, zvládá vymalovávat omalovánky, dokreslovat půlky obrázků, skládat puzzle, spojovat prvky nebo rozeznat rozdíly či podobnosti předmětů (Zelinková, 2011). Obecně z pohledu grafomotoriky můžeme konstatovat, že jde o jakýsi přenos zrakového vnímání do zrakové paměti, následně je dítě schopné přenést tuto zrakovou paměť do papírové podoby. Dítě předškolního věku, které vizuomotoriku zvládá, je schopné orientace v prostoru, je způsobilé již zmíněné zrakové paměti, zvládne vést čáru ve vymezeném místě, zvládá směr vedení čáry a současně mu nedělá problém plynulost a rychlost tahu (Bednářová,

Šmardová, 2015). Jedním z ukazatelů školní zralosti jsou i „*pohyby očí zleva doprava při čtení či psaní*“ (Zelinková, 2011, s. 52).

Potvrzuje se nám tak, že na grafomotorickou činnost a celkově na připravenost dítěte pro budoucí psaní má vliv dosažení určité úrovně ve všech složkách rozvoje.

3.4 Lateralita ruky

V předškolním období se lateralita ruky již projevuje výrazněji, i když se „*plně ustaluje v deseti až jedenácti letech*“ (Bednářová, Šmardová, 2021, s. 40). Přesto je podstatné v předškolním období určit, jakou rukou se dítě bude učit psát při zahájení povinné školní docházky. Určení lateralit ruky je možné všímáním si činností, které dítě koná. Sledujeme, která ruka je dominantní a která je naopak méně zručná. U předškolního dítěte pozorujeme například tyto činnosti – jakou rukou uchopuje a drží lžici při jídle, jakou rukou sahá na kliku při otevírání dveří nebo jakou rukou hází míč. V případě, že vyhraněnost lateralit nelze rozpoznat pouhým pozorováním nebo nejsme přesvědčeni o vyhraněné lateralitě, je možné ji zjistit odborným vyšetřením (Mlčáková, 2009).

4 Grafomotorika

Psaní je nedílnou součástí života člověka. Dennodenně ji člověk potřebuje ve škole, v zaměstnání nebo v soukromém životě. Kolikrát si člověk chce nebo potřebuje zapsat nějakou poznámku, napsat někomu vzkaz apod.

Jak jsme již nastínili, tak dítě musí projít dlouhou a nelehkou cestou, aby mohlo zvládnout budoucí psaní ve škole bez větších problémů. Předcházet těmto problémům lze díky osvojení správných návyků při psaní. Dítě si získané návyky ponese po zbytek svého života.

Počátky této dlouhé cesty můžeme sledovat již od narození dítěte, kdy se posuzuje jeho motorický vývoj tzv. celková pohybová schopnost. Už v tomto období se formulují počátky budoucího psaní.

Předškolní období je charakteristické tím, že se zaměřuje na všestranný rozvoj dítěte. Jedná se tak o období, kdy se mimo jiné dítě celkově připravuje na budoucí psaní. Takovou přípravu na budoucí psaní dítě zvládne za podmínek, že se u něj budou rozvíjet tyto psychické funkce:

- „*smyslové vnímání (zrakové, sluchové, hmatové, ale též vnímání těla,*
- *diferenční (rozlišovací) schopnosti (zrakové, sluchové, hmatové, fonemický sluch),*
- *prostorová orientace a představivost (především pravolevá orientace, směry nahore-dole, vpředu – vzadu) a orientace časová,*
- *paměť (zraková, sluchová),*
- *analyticko-syntetické činnosti zrakové a sluchové,*
- *rytmické citění“ (Doležalová, 2016, s. 21).*

Jak jsme již zmínili stejnou váhu jako uvedené psychické funkce, které se podílí na rozvoji grafomotoriky, mají i funkce motorické (Doležalová, 2016).

4.1 Vymezení pojmu grafomotorika

Grafomotorika je složena „ze slova pocházející z řeckého *grafo* – tj. *psaní, písemný*, a z latinského slova *motus*, tj. *pohyb*“ (Macháčková, Vyskotová, 2013, s. 15). Definice grafomotoriky je v odborné literatuře uváděna jako: „*soubor psychomotorických činností, které jedinec vykonává při grafické činnosti.*“ (Macháčková, Vyskotová 2013, s. 15). Můžeme tak konstatovat, že se jedná o komplexní proces, ve kterém si dítě osvojuje návyky pro budoucí psaní.

Na budoucí psaní má vliv koordinace pohybů. Pokud u jedince dojde k chybám nebo ke snížení kvality při rozvoji v jednotlivých stádiích vývoje, pak se tento nepříznivý vývoj projeví na grafomotorice (Kleplová, 2021). Je obecně známé, že děti, které od narození neprošly dostatečně vývojovými stádii nebo některá stádia vývoje přeskočily, tak jsou v oblasti grafomotoriky znevýhodněné. Příkladem můžeme uvést dítě, které přeskóčí fázi lezení po čtyřech nebo dítě, které nezvládá pohyb typický pro dané vývojové období.

4.2 Prevence správného rozvoje grafomotoriky

Odborníci se shodují, že je lepší špatným pracovním návykům při výkonu grafomotoriky předcházet. Odůvodňují to tím, že náprava špatného osvojení pracovních návyků a hygienických pravidel při grafomotorické činnosti je mnohem těžší a časově náročnější než natrénovat správné návyky již z počátku (Kutálková, 2014). Takovými špatnými návyky je chápán nesprávný úchop psacího náčiní, nesprávné postavení ruky nebo nesprávná poloha těla při grafomotorické činnosti. Současně Doležalová (2016) uvádí, že je žádoucí u dítěte podporovat zájem o takové činnosti, které předcházejí budoucímu psaní. A zároveň je třeba dítěti pomáhat při rozvoji v takových dovednostech, které jsou nezbytné pro grafomotoriku.

V předškolním období je na místě využívat různých grafomotorických cvičení. Tato cvičení by měla být zaměřena na činnosti, které rozvíjí hrubou a jemnou motoriku, zrakovou koordinaci a rytmizaci.

Z důvodu tématu bakalářské práce se budeme dále věnovat pracovním návykům, které jsou potřebné k správnému osvojení si psaní.

5 Pracovní návyky při psaní

V předchozích řádcích jsme zmínili, co vše ovlivňuje grafomotoriku a co vše se podílí na jejím rozvoji. Správné návyky při psaní jsou složitější záležitostí a často jsou během na dlouhou trať. Mnohdy se můžeme přesvědčit, že nejen děti, ale i dospělí mají problém se správným úchopem psacího náčiní, postavením ruky a polohou těla při psaní. Abychom však mohli zjistit, jaká je úroveň připravenosti dětí předškolního věku v oblasti grafomotoriky, je potřebné znát správnost provedení daných úkonů a pohybů při psaní.

Díky osvojení správných pracovních návyků a správné motivaci může být dítě v budoucím psaní úspěšné. Kleplová a Pilná (2021, s. 16) uvádějí mimo jiné, že na úspěšnosti budoucího psaní dítěte se podílí i další činitele jako je „*udržení pozornosti, přesné cílení, odhad vzdálenosti, vnímání směrů, rytmizace a polohocit.*“ Fasnerová (2018) dodává, že na úspěšnosti dětí při psaní se podílí také jejich chuť a navození pozitivní radostné atmosféry.

Už u malých dětí můžeme sledovat první pokusy o grafické ztvárnění. Takové prvotní pokusy pohybem ruky s uchopením psacího náčiní zanechávají barevnou stopu na papíře a dítě má nefalšovanou radost ze své činnosti. Aby dítě rádo a správně vykonávalo grafomotorické činnosti, je třeba přizpůsobit proto vhodné podmínky a naučit jej správné návyky. V následujících řádcích si tyto pracovní podmínky a návyky stručně vymežíme.

5.1 Osvětlení, nábytek, sezení a držení těla při psaní

Obecně je známé, že při psaní je třeba dostatečného osvětlení. Za nejlepší světlo při psaní je považováno světlo denní. Bohužel ne vždy je možné psát za denního osvětlení, proto se užívá světlo umělé. Pro zdravé a správné psaní by umělé světlo mělo mít větší rozměr a matné sklo. Tím docílíme toho, že světelné paprsky se rozptýlí a změkčí. Výsledkem je eliminování nežádoucích stínů. Stíny jsou pak slabší a méně jasné (Šupšáková, 1991), (Jucovičová, Žáčková, 2014).

Pozornost je věnována také nábytku, jako je psací stůl a židle. Odborníci se shodují, že klasická výše stolu používána dospělými osobami, není vhodná pro počáteční psaní dětí. Je vhodný takový stůl, který je upraven pro dítě. Takový psací stůl disponuje dostatečnou

velikostí pracovní plochy i prostoru pro nohy. Pokud dítě nemá dostatečný prostor na pracovní ploše, odráží se to následně na výsledku kresby a celkové poloze sedu. Když se dítě usadí ke stolu, jeho pracovní deska by měla být ve výšce žaludku dítěte. Na židli by dítě mělo sedět na celé ploše sedáku a vhodná je taková židle, která umožňuje nastavení hloubky sedací části a má vysokou opěrku (Jucovičová, Žáčková, 2014).

Jucovičová a Žáčková uvádějí, že při nácviu správného sezení při psaní je důležité dodržet chod polohy těla, a to v této posloupnosti – „*nohy, hrudník, paže, hlava*“ (Jucovičová, Žáčková, 2014, s. 102).

Dítě má celá chodidla položená na zemi, nohy zaujímají polohu vedle sebe a současně svírají pravý úhel v kyčelním kloubu a kloubu kolenním. Není dobré svírat úhel větší. Hrudník se neopírá o pracovní desku stolu. Lokty svírají pravý úhel s pracovní deskou stolu. Ramena mají být postavena ve stejné výšce. Hlava je mírně nakloněná směrem vpřed a současně je v prodloužení páteře. „*Vzdálenost očí k papíru je 20-30cm*“ (Fasnerová, 2018, s. 123). Celkově sezení a držení těla při psaní má být uvolněné, a proto je třeba se vyvarovat strnulého postavení.

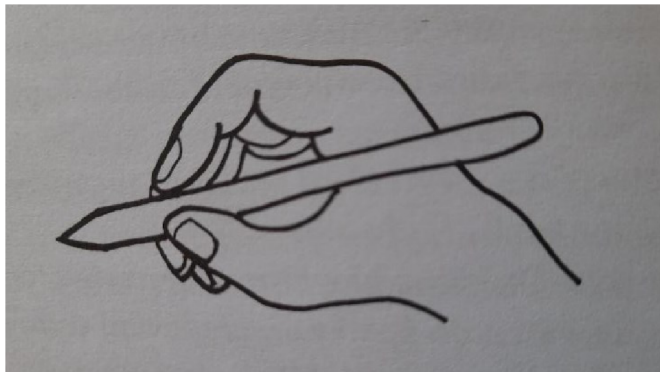
5.2 Úchop psacího náčiní

Položíme-li si otázku, jak správně držet psací náčiní, zjistíme, že se nejedná o jednoduchou záležitost, jak by se na první pohled mohlo zdát. Problematikou správného úchopu se zabývá množství autorů odborné literatury. V názorech na správné uchopení psacího náčiní se shodují.

U dětí, které rády a často kreslí, je vhodné podpořit jejich správné pracovní návyky již zpočátku, protože si tak dítě fixuje úchop psacího náčiní. U dětí, které kreslení tolik nevyhledávají, je naopak vhodné podpořit je v takových činnostech, které rozvíjí hrubou a jemnou motoriku a doporučuje se do kreslení je nenutit (Bednářová, Šmardová, 2021).

Za správný úchop psacího náčiní je považován úchop špetkový, protože „*nejméně zatěžuje nervosvalový systém v těle dítěte*“ (Fasnerová, 2018, s. 124). Špetkový úchop psacího náčiní je podobný pohybu, který užíváme při drolení nebo solení. Bříško palce se dotýká z levé strany psacího náčiní a je položen naproti bříšku ukazováčku. Palec je mírně

pokrčený. Ukazováček drží psací náčiní z pravé strany a první článek prstu ukazováčku je rovný, jinak může být ukazováček lehce ohnutý. Úchop začíná 3-4 cm od hrotu psacího náčiní. Prostředník je podložkou pro psací náčiní. Ostatní prsty směřují do dlaně a malíková hrana se jemně dotýká podložky (Jucovičová, Žáčková, 2014).



Správný úchop psacího náčiní (Doležalová, 2016, s. 42).

Správný úchop psacího náčiní můžeme zkontrolovat tak, že psací náčiní z úchopu nevypadne, pokud jedinec zvedne ukazováček (Doležalová, 2016). Jinou kontrolou může být, že psací náčiní při správném úchopu lze lehce z ruky jedince vyjmout (Jucovičová, Žáčková, 2014). Ruka by měla být uvolněná a pohyb by měl vycházet z ramene a lokte. Konec psacího náčiní směřuje do oblasti mezi loket a rameno.

5.3 Psací náčiní

Výběr psacího náčiní se podílí na celkovém výkonu při psaní a ovlivňuje nejen výsledek tlaku na podložku, ale i správnost jeho uchopení. Vhodným pracovním náčiním z hlediska tvaru jsou trojhranné pastelky či tužky. Z hlediska kvality je nejvhodnější psací náčiní s měkčí tuhou (Doležalová, 2016). Důvodem je to, že měkčí tuhy lépe zanechávají stopu na papíře. Stopa je nejen dobře viditelná, ale dítě nemusí vynakládat příliš velký, a tak nežádoucí, tlak na papír. Měkčí tuhy navíc nevyvíjí tolik odporu při psaní a kreslení jako tuhy tvrdší (Jucovičová, Žáčková, 2014).

Fixaci správného úchopu můžeme podpořit způsobem vyobrazeným na obrázku tak, že vložíme do dlaně plyšový míček, případně se také doporučuje užívat i násadky na tužky (Jucovičová, Žáčková, 2014).



(Jucovičová, Žáčková, 2014, s. 140)

Z hlediska velikosti má být psací náčiní dostatečně dlouhé a má mít běžný objem. Naopak nevhodné jsou pastelky či tužky, které jsou příliš tenké, příliš objemné nebo příliš krátké. Psací náčiní by také mělo být ořezané. Použití nevhodného psacího náčiní se negativně odráží na celkovém výkonu psaní, protože ruka není stabilizovaná (Fasnerová, 2018).

6 Grafomotorické prvky a cviky

Počátky kresby můžeme pozorovat již u jednoletých dětí, když do ruky uchopují psací náčiní. Dítě má spontánní radost z barevné stopy, kterou psací náčiní po sobě zanechává. Zpočátku je kresba bez jakéhokoliv plánu a bez jakékoliv kontroly. Celková činnost kreslení je jen jakousi hrou. Dítě uchopuje psací náčiní celou dlaní. V tomto věku je zanechání stopy ještě s vysokým přtlakem, pohyb je neobratný a ruka je křečovitá. V období kolem dvou až tří let dítě začíná uchopovat psací náčiní třemi prsty. Často je toto období označováno jako období experimentu nebo období čmárání. (Uždil, 2002).

Dítě z počátku experimentuje s psacím náčiním, prvotně tak vznikají neurčité čmáranice, motanice, ale postupem času se ke kresbě přidávají obtížnější a komplikovanější tvary. Jak jsme již zmínili v kapitole Motorika, tak i zde platí tvrzení o postupu do vyšší úrovně jen za předpokladu, že došlo ke zvládnutí úrovně nižší. Je tím myšleno to, že pokud dítě nezvládne skupinu grafomotorických prvků v nižší úrovni, nemůžeme po dítěti chtít, aby zvládalo skupinu grafomotorických prvků úrovně vyšší. Stejný názor nám potvrzují autorky Bednářová a Šmardová, které k tomu doplňují, že dítě má mít dostatek času na to, aby si grafomotorické prvky zautomatizovalo. Odůvodňují to tím, že jen tak je možné postoupení do vyšší úrovně a osvojení nových grafomotorických prvků je rychlejší a jednodušší (Bednářová, Šmardová, 2021).

6.1 Úrovně grafomotorických prvků

Abychom mohli zjistit, jakou úroveň mají děti v grafomotorických prvcích, je potřebné rozlišit, v jakém věku má dítě zvládat konkrétní grafomotorické prvky. Pro potřeby bakalářské práce jsme se zaměřili pouze na 3 úrovně ze 4, které ve své publikaci uvádějí autorky Bednářová a Šmardová – Rozvoj Grafomotoriky – Jak rozvíjet kreslení a psaní, neboť čtvrtá úroveň již náleží do kategorie dětí vyššího věku.

První úroveň grafomotorických prvků

- zpravidla tyto prvky zvládají děti ve věku 3 až 4,5 let. V tomto období je vhodné, aby dítě kreslilo na větší plochy, protože pohyb vystupuje z ramenního kloubu. Dítě v této fázi zvládá účelově vést čáru.

Základní prvky:

- *svíslá čára* (od shora dolů),
- *vodorovná čára* (zleva – doprava),
- *kruh* (Bednářová, Šmardová, 2021, s. 65-67).



Obrázek: (Bednářová, Šmardová, 2021, s. 63)

Další prvky:

- *kreslení teček*,
- *oblouky*,
- *šikmé čáry podle opěrných bodů* (Bednářová, Šmardová, 2021, s. 65-67).



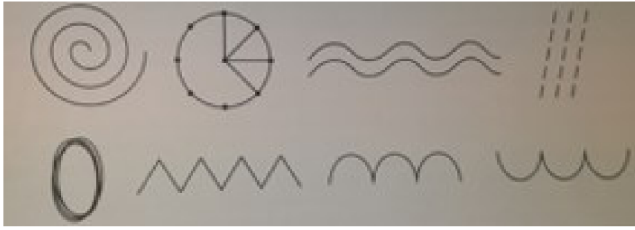
Obrázek: (Bednářová, Šmardová, 2021, s. 63)

Tyto grafomotorické prvky využívají děti ve věku tři až čtyř let ke kresbě hlavonožců. Hlavonožec je typický tím, že kresba postavy člověka je výrazná končetinami (čárami), které jsou napojeny přímo z kruhu představující hlavu (Uždil, 2002).

Druhá úroveň grafomotorických prvků

- zpravidla tyto prvky zvládají děti ve věku 4 až 5,5 let. Pohyby jsou více koordinované, dítě záměrně ovládá udržení vzdálenosti. Do této skupiny řadíme především tyto prvky:

- *spirála*,
- *šikmá čára všemi směry*,
- *vlnovka*,
- *elipsa*,
- *zuby* (Bednářová, Šmardová, 2021, s. 65-67).



Obrázek: (Bednářová, Šmardová, 2021, s. 65)

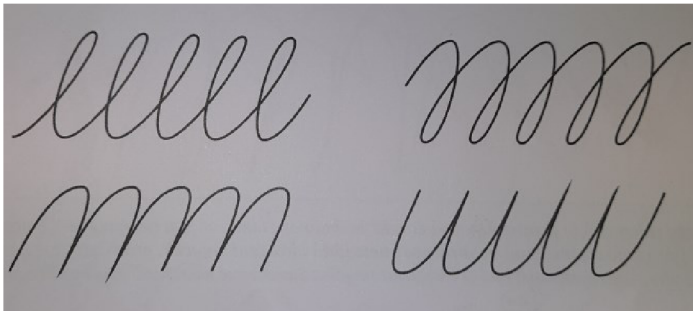
V období mezi čtyřmi a pěti lety dítě postavu člověka zdokonaluje tím, že již ustupuje od hlavonožců a přikresluje postavě trup a kombinuje různé tvary a barvy (Uždil, 2002).

Třetí úroveň grafomotorických prvků

- prvky ve třetí úrovni zvládají děti ve věku 5 až 6,5 let. Charakteristický je pohyb svislý a vodorovný, jehož zvládnutí je potřebné pro budoucí psaní. Dítě zvládá křížení čar, ovládá vratný tah a pohyb je plynulý. Jedná se o tyto grafomotorické prvky:

Základní prvky:

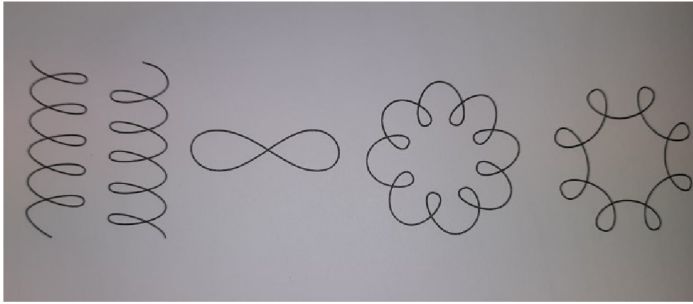
- *horní smyčky,*
- *spodní smyčky,*
- *horní oblouky s vratným tahem,*
- *spodní oblouky s vratným tvarem* (Bednářová, Šmardová, 2021, s. 69).



Obrázek: (Bednářová, Šmardová, 2021, s. 69)

Další prvky:

- *smyčky s vertikálním postavením,*
- *smyčky v ležatém a jiném postavením* (Bednářová, Šmardová, 2021, s. 72).



Obrázek: (Bednářová, Šmardová, 2021, s. 72)

V období pěti až šesti lety je kresba bohatá. Postava lidského těla má již všechny podstatné části a je obohacena o detaily. Takovými detaily je pokrývka hlavy, znázornění vlasů, znázornění zorniček, oblečení a dvoudimenzionální končetiny (Uždil, 2002). V tomto věku dítě zvládá také spojovat body, kreslit geometrické tvary, jednoduché symboly, a snaží se napodobit hůlkové písmo. Přes to všechno, je třeba brát na zřetel, že grafomotorika se vyvíjí individuálně a ve fyziologických etapách (Lipnická, 2015).

Čtvrtá úroveň grafomotorických prvků

Jak již bylo uvedeno výše, dítě předškolního věku čtvrtou úroveň ještě zvládat nemusí, proto se jí nebudeme dále věnovat. Jedná se totiž o takové prvky, které jsou již považovány za základy písma.

6.2 Uvolňovací a rozcvičovací cviky

Před samotným kreslením je vhodné s dětmi provádět uvolňovací cviky, které napomáhají nejen k samotnému uvolnění ruky před kreslením, ale také zlepšují celkovou vizuomotoriku. Jak již bylo několikrát řečeno, i zde je potřebné začínat od cviků jednodušších po cviky složitější. Existuje nespočetné množství cviků, které vycházejí z celkové motoriky, pro potřeby bakalářské práce si uvedeme jen některé uvolňovací a rozcvičovací cviky jako jsou například:

- Cvičení s různými pomůckami (modelína, těsto, kuličky, váleček, míč, gumové kroužky, drátěnka, masážní míček, kolíček na prádlo, kleštičky, jehla...),
- pohyb ruky po dráze/po cestě,
- obtahovací cviky (ve vzduchu i na papír),
- kroužení paží, rukou v loketní části, v zápěstní, jednotlivými prsty,
- třepání, promnutí, ťukání prstů,

- protahování předloktí,
- mačkání, trhání, drobení, obtiskování dlaně, tření dlaně, mávání, tleskání, házení, chytání, kutálení.

Vhodné je, aby se cviky vykonávaly v různých polohách, ať už se jedná o polohu vstoje, vkleče nebo sedě. Cviky vychází jak z velkých, tak i malých kloubů, tudíž z hrubé i jemné motoriky a jejich cílem je uvolnit svaly a klouby v celém těle. Velmi přínosné je provádět cviky s pomocí říkanek a písniček, důvodem je to, aby dítě vnímalo i rytmus (Doležalová, 2016).

7 Pedagogická diagnostika

Cílem předškolního vzdělávání je připravit dítě na vstup k povinné školní docházce, a to ve všech vzdělávacích oblastech, které jsou vymezeny v Rámcovém vzdělávacím programu pro předškolní vzdělávání (dále jen RVP PV). Z toho důvodu je potřebné, aby pedagog v mateřské škole získal informace o pokrocích dítěte a sledoval průběžně jeho rozvoj, a tato zjištěná fakta přesně a výstižně dokumentoval do pedagogické dokumentace. Stejně tak je důležité, aby pedagog byl odborně znalý v teorii pedagogické diagnostiky, respektoval etické zásady a měl dobré komunikační schopnosti.

Nesmíme však zapomínat i na hledání vhodných opatření, které přispívá k rozvoji dětí. Jedině tak může docílit kvalitního a efektivního předškolního vzdělávání (Syslová, Kratochvílová, Fikarová, 2018).

Tato každodenní činnost pedagoga v mateřské škole je nazývána – pedagogická diagnostika, která je charakterizována jako: *„průběžná, systematická činnost učitele směřující k pedagogické diagnóze (pozorování dítěte, rozhovor s rodiči, rozbor dětské kresby, analýza hry aj.), kdy hodnocení dítěte znamená vidět ho a posuzovat komplexně jeho osobnost (vlastnosti, schopnosti, potřeby, zájmy, možnosti a perspektivy jeho rozvoje“ (RVP PV, 2021, s. 49).*

Metody pedagogické diagnostiky

Existuje několik metod, které pedagog může využít při své diagnostické činnosti. Nyní si jen stručně uvedeme metody pedagogické diagnostiky:

- metoda pozorování (nejčastěji využívaná metoda) – jedná se o sběr dat pozorováním a následným zapisováním reakcí a chování jedinců v jisté situaci,
- rozhovor (strukturovaný, nestrukturovaný) – jedná se o vzájemné působení mezi dvěma nebo více lidmi, již si prostřednictvím řeči předávají informace,
- dotazník (standardizovaný, nestandardizovaný) – jedná se o metodu sběru dat, kdy respondenti odpovídají písemně na předložené otázky,
- anamnéza (školní, osobní, rodinná) – jedná se o hodnocení jedince, zahrnuje také informace o vztahu k jiným lidem, o specifických problémech, o výsledcích vzdělávání aj.,

- rozbor dětské kresby – jedná se o metodu, která zahrnuje proces analýzy různých prvků v dětské kresbě (Syslová, Kratochvílová, Fikarová, 2018), (Zelinková, 2011).

Není vhodné se zaměřovat pouze na jednu metodu, naopak je velmi přínosné, když se metody různě spojují a vzájemně doplňují. Pro potřeby bakalářské práce jsme využili tři metody. Všem vybraným metodám pedagogické diagnostiky se věnujeme v následující kapitole.

II. Empirická část

V empirické části se budeme zabývat tématem diagnostiky školní zralosti se zaměřením na grafomotoriku. Cílem výzkumu je zjistit *úroveň grafomotoriky u dětí na počátku povinné předškolní docházky prostřednictvím metod pedagogické diagnostiky a stanovit oblasti a strategii přípravy na vstup do základního vzdělávání.*

A současně i najít odpovědi na výzkumné otázky:

1. Jsou děti připravené v oblasti grafomotoriky na vstup k povinné školní docházce?
2. Jaké problémy se objevují z hlediska grafomotoriky připravenosti dětí k zahájení povinné školní docházky?

8 Metodologická východiska

Metoda výzkumu

Zkoumání bylo provedeno na základně kvalitativního výzkumu, jehož cílem je „porozumět lidem a událostem v jejich životě a současně hluboce proniknout do konkrétního případu a objevit nové souvislosti, které se hromadným výzkumem nedají odhalit“, tudíž nelze zjištěné informace „široce zevšeobecnit“ (Gavora, 2010, s. 31, s. 148).

Jak jsme již zmínili, pro potřeby bakalářské práce jsme využili tři metody pedagogické diagnostiky, a to metodu pozorování, školní anamnézy a analýzu kresby.

Pozorování

První metodu pedagogické diagnostiky, kterou jsme použili, je metoda pozorování. Tato metoda je v odborné literatuře označována jako: „*záměrné a systematické sledování určitého jevu, projevu chování, interakce mezi lidmi apod*“ (Krejčová, Mertin, 2016, s. 90). Metoda pozorování zároveň patří k základním metodám pedagogické diagnostiky. Obecně můžeme říct, že pozorování je jakési sledování celkového jedince a současně tak i zachycení reality.

Metodu pozorování lze dělit na několik základních typů dle úrovně struktury. Základními typy pozorování je pozorování strukturované, pozorování polostrukturované a pozorování nestrukturované.

Pro tuto bakalářskou práci jsme použili pozorování nestrukturované, které je typické pro kvalitativní výzkum, jak ve své publikaci uvádí Gavora. Dle Gavora při nestrukturovaném pozorování „*se nepoužívá předem stanovené pozorovací systémy, škály anebo jiné přesné nástroje. Určeny jsou jen konkrétní události, jevy a osoby, které se mají pozorovat*“ (Gavora, 2010, s. 148). Zjištěné poznatky si pak dáváme do souvislostí s jinými projevy chování a jinými jevy (Krejčová, Mertin, 2016).

Při této metodě pozorování jsme využili i jejího nástroje. Takovým nástrojem je záznamový arch, který jsme si vytvořili pro potřeby našeho výzkumu a je přílohou této práce. Do záznamového archu jsme si zapisovali sledované projevy dítěte. Tím jsou myšleny takové projevy, které lze vidět a následně měřit. Smyslem takového pozorování není jen vypořádat v čem dítě má problémy, ale i lépe dítě pochopit a poznat jeho osobnost. Z toho důvodu je velmi důležité odpoutat se od subjektivního hodnocení. (Syslová, Kratochvílová, Fikarová, 2018).

Výběr pozorovaných osob

Do výzkumu byly vybrány děti předškolního věku na základě kriteriálního výběru. Byla stanovena následující kritéria výběru výzkumného vzorku:

- dítě v době výzkumu dovršilo nejméně 5 let a 4 měsíce a nejvýše 5 let a 8 měsíců,
- dítě má vyhraněnou laterální pravé ruky,
- dítě nemá žádné speciální vzdělávací potřeby.

Kritérium věku bylo stanoveno z důvodu dosažení co nejobjektivnějšího výsledku porovnání mezi jednotlivými dětmi účastněnými ve výzkumu. Dalším důvodem bylo to, aby ve výzkumu nebyly zařazeny děti s odkladem školní docházky. Z totožného důvodu, tudíž dosažení co nejobjektivnějšího výsledku, byla nastolena také podmínka vyhranění laterality pravé ruky a podmínka, že dítě nemá žádné speciální vzdělávací potřeby.

Stanovení indikátorů pozorování

Při stanovení indikátorů jsme vycházeli z poznatků teorie a tyto poznatky jsme následně porovnali s praxí.

Během výzkumu bylo u dětí pozorováno a následně vyhodnocováno vykonání činností z těchto hledisek:

1. správnost držení těla při psaní (sledujeme, jakou polohu zaujímají nohy dítěte, v jaké poloze je hrudník a jakou polohu zaujímá k pracovní desce stolu, dále zda jsou paže ve stejném postavení a zda je hlava správně nakloněna),
2. uvolněnost paže a ruky při psaní (jaký je vyvíjený tlak na podložku, plynulost tahů, zda pohyb vychází z ramenního kloubu),
3. správnost úchopu psacího náčiní (držení tužky – zda je navozen špetkový úchop),
4. soustředěnost při psaní,
5. kvalita vyplnění pracovních listů.

Při metodě pozorování jsme sledovali děti v těchto konkrétních oblastech:

1. Vhodnost pracovního místa:
 - osvětlení psací plochy,
 - dostatečný prostor pracovní plochy.
2. Polohy těla při psaní:
 - pracovní deska ve správné výšce,
 - usazení dítěte na židli – využití celé sedací plochy, vhodnost opěrky,
 - celá chodidla na zemi,
 - nohy svírají pravý úhel,
 - rovná záda,
 - ramena jsou ve stejné výšce,
 - lokty svírají pravý úhel,
 - naklonění hlavy.
3. Úchopu pracovního náčiní:

- správný úchop psacího náčiní (vzdálenost od hrotu tužky, postavení prstů, směr vedení konce tužky mezi loket a rameno),
- uvolněnost ruky při psaní (pohyb vychází z ramenního kloubu),
- dodržování směru zleva – doprava.

Školní anamnéza

Druhou metodou pedagogické diagnostiky je metoda školní anamnézy. Obsah školní anamnézy není v odborné literatuře jasně stanovený, tudíž není definováno, které informace je třeba o dítěti zaznamenávat. Záznamy do školní anamnézy jsou tak zcela v kompetenci školy.

Přínos této metody tkví v tom, že získáme informace o minulosti i současném stavu dítěte (Syslová, Kratochvílová, Fikarová, 2018). Pro potřeby bakalářské práce jsme se zaměřili na tyto záznamy o dítěti:

- věk,
- vstup dítěte do mateřské školy,
- adaptace v mateřské škole,
- postava dítěte,
- osobnost dítěte a jeho projevy v kolektivu,
- zájmy,
- neoblíbené činnosti.

Analýza kresby

Třetí metodou pedagogické diagnostiky je analýza kresby. Tato metoda nám poskytuje mnoho informací o vývojových schopnostech dítěte a o způsobu psaní dítěte (Zelinková, 2011).

Prostřednictvím této metody jsme analyzovali pracovní list z těchto hledisek:

- plynulost tahu, nepřerušovanost, napojování linií, celková kvalita linie,
- vyvíjení tlaku na podložku.

8.1 Kroky při sběru dat

Výzkum diagnostiky se zaměřením na grafomotoriku v kontextu přípravy k zahájení povinné školní docházky probíhal v mateřské škole v průběhu měsíce října ve školním roce 2022. Výzkum byl realizován se souhlasem vedení mateřské školy a se souhlasem rodičů dětí, které byly vybrány pro účely této bakalářské práce.

Vzhledem k tomu, že autorka práce v době výzkumu nepracovala v mateřské škole, byla pro výzkum vybrána mateřská škola podle toho, že naplňovala nastavené kritérium. Tímto kritériem při výběru mateřské školy bylo to, aby měla větší počet tříd, a tudíž i větší počet dětí v předškolním věku. Vybraná mateřská škola je zapsána v rejstříku škol a školských zařízení.

Z důvodu výslovné žádosti ředitele/ředitelky mateřské školy nebudeme uvádět název mateřské školy (dále tedy jen Mateřská škola XY). Sdílet máme povoleno pouze informaci, že tato mateřská škola sídlí v Olomouckém kraji.

Pozorování bylo provedeno výzkumníkem na místě, záznamy byly prováděny do záznamového archu a detailně popsány, a to se zaměřením na sledované oblasti. Výzkumník během výzkumu nezasahoval do vykonávaných činností, pouze předal třídní učitelce vlastní pracovní listy určené dětem k vyplnění a dále si jen zapisoval poznámky z pozorování. Výzkumník měl možnost nahlížet a pracovat se školní dokumentací a portfoliem dítěte.

Pozorování probíhalo po dobu 10 dnů, a to vždy v čase mezi 9. a 10. ranní hodinou. Čas byl vybrán tak, aby zohledňoval koncentraci i případnou únavnost dětí. Výzkumu se účastnilo celkem 5 dětí (3 dívky a 2 chlapci). V průběhu výzkumu byla zachována anonymita pozorovaných dětí. Z toho důvodu jsme dětem přiřadili číselné označení. Každé dítě bylo individuálně pozorováno vždy po dobu dvou po sobě jdoucích dnů.

První den mělo dítě za úkol vyplnit pracovní list, který jsme si sami vypracovali pro potřebu tohoto kvalitativního výzkumu. První den se jednalo o pracovní list s uvolňovacími cviky.

Druhý den mělo stejné dítě za úkol vyplnit pracovní list, který jsme si vytvořili rovněž sami. Při přípravě pracovních listů jsme se inspirovali z publikace Rozvoj Grafomotoriky a podpora psaní od autorky Mileny Lipnické. Pracovní list obsahuje grafomotorický prvek spirály, vlnovky, horní smyčky a zuby. Pracovní listy, které jsme použili v obou dnech, přikládáme v příloze této práce. V rámci pokynu k vyplnění pracovních listů nebyla stanovena žádná specifická kritéria pro jejich vyplnění.

Výzkum probíhal v dětem známém prostředí – v budově mateřské školy, v jejich školní třídě, v části s nábytkem používaným pro každodenní výtvarné činnosti. Pozorování jednotlivce probíhalo za přítomnosti ostatních spolužáků, kteří se věnovali jiné grafomotorické činnosti.

První den každé sledované dítě mělo připravenou volnou plochu vlastního pracovního stolečku a židli, kterou denně používá. Dítě mělo na pracovním stolečku připravený námi vytvořený pracovní list ve formátu A3 s uvolňovacími cviky a k dispozici mělo obyčejné tužky s měkčí tuhou a tužky trojhranné také s měkčí tuhou, pastelky trojhranné a pastelky od českého výrobce v klasickém tvaru. Děti si samy volily pracovní náčiní, s kterým pracovní list vyplňovaly.

Druhý den mělo každé dítě účastněné výzkumu připravené pracovní místo stejným způsobem jako den předchozí. Rozdíl byl pouze v tom, že dítě mělo k dispozici pracovní list ve formátu A4 a na výběr mělo trojhranné tužky s měkčí tuhou a tužky obyčejného tvaru také s měkčí tuhou.

8.2 Interpretace výsledků výzkumu

Všechny děti účastněné výzkumu měly nastoleny stejné podmínky týkající se nábytku a osvětlení. Každé dítě mělo zcela volné místo na pracovní desce stolu a současně dostatečný prostor pro nohy. Výzkum probíhal v době, kdy byl v místnosti byl dostatek denního světla, přesto bylo dětem v části místnosti, kde probíhal výzkum, rozsvíceno světlo. Světlo mělo obdélníkový tvar, matné sklo, příjemný bílý tón svícení a bylo větších rozměrů – zabíralo velkou část stropu. Pod každým takovým světlem byly postaveny stolečky a židličky tak, aby docházelo k co největšímu osvětlení pracovního místa.

Dívka 01

Školní anamnéza

- **Věk (v době výzkumu):** 5 let a 5 měsíců
- **Vstup do MŠ:** dívka navštěvuje mateřskou školu od 3 let a 4 měsíců
- **Adaptace v MŠ:** adaptace probíhala bez problémů
- **Postava:** dívka je drobnější postavy
- **Charakteristika dítěte a projevy v kolektivu:** je velmi výřečná, zvědavá, snaživá a v kolektivu oblíbená.
- **Zájmy:** Mezi její oblíbené činnosti patří zpěv, běh a jakékoliv pohybové aktivity, nenavštěvuje mimoškolní zájmové činnosti
- **Neoblíbené činnosti:** vyhýbá se manuálním činnostem, jako je skládání puzzle, navlékání korálek, vyrábění z papíru či stříhání. Nerada kreslí a nemá ráda omalovánky.

Záznam z pozorování dle stanovených indikátorů:

Na dívce bylo zjevné (jakmile obdržela pracovní list), že ji pokyn k vypracování neudělal radost. Přesto dívka vyvíjela snahu o jeho správné vyplnění a na činnost se plně soustředila.

Poloha těla při psaní

- **Pracovní deska ve správné výšce:** deska pracovního stolu při usazení na židli sahala do výšky dívčina žaludku.
- **Usazení dítěte na židli:** dívka se usadila na okraj sedací plochy židle a tuto polohu zaujímal po celou dobu své grafomotorické činnosti.

- **Celá chodidla na zemi:** ihned po usazení na židli si dívka překřížila nohy v oblasti kotníků, levá noha zaujímal místo pod pravou. Při vyplňování pracovních listů dívka v této pozici setrvala celou dobu.
- **Nohy svírají pravý úhel:** nohy v překřížení a svíraly ostrý úhel.
- **Rovná záda:** záda měla shrbená a vyboulená v oblasti lopatek. Hrudník měla vtažený.
- **Ramena jsou ve stejné výšce:** pravé rameno bylo ve vyšší poloze než rameno levé.
- **Lokty svírají pravý úhel:** svíraný úhel loktů se měnil z ostrého na tupý a naopak.
- **Naklonění hlavy:** hlava byla velmi nakloněna k levému rameni a její vzdálenost od psací plochy byla zhruba 20 cm.

Úchop pracovního náčiní

- **Správný úchop psacího náčiní:** dívka uchopovala psací náčiní ve vzdálenosti cca 3 cm. Palec byl v poloze proti ukazováčku. Ukazováček nebyl skrčený ani nijak ohnutý a prostředník byl opěrou pro psací náčiní. Konec psacího náčiní směřoval mezi loket a rameno. Ostatní prsty směřovaly do dlaně.
- **Uvolněnost ruky při psaní:** pohyb vycházel z loketního kloubu a zápěstí.
- **Dodržení směru:** dívka pracovala ve směru zleva doprava.

Vyhodnocení pozorování

Při pozorování jsme zjistili, že s tímto dítětem nebyly první den ve spolupráci s učitelkou před samotným psaním provedeny uvolňovací cviky. Druhý den již uvolňovací cviky v součinnosti s učitelkou probíhaly. Dívka uvolňovací cviky vykonávala pouze v sedě, a to v podobě kroužení ruky v oblasti zápěstí a střídáním a kmitáním prstů.

Došli jsme k závěru, že nábytek a výška pracovní desky při usazení na židli byla vhodná k postavě dívky. Po oba dny dívka zaujala polohu těla při psaní zcela stejným způsobem a v této poloze tak vytrvala po celou dobu. Z toho vyvozujeme, že dívka nemá správně osvojené držení těla při psaní. Toto špatné držení těla se projevuje tak, že nevyužívá celé sedací plochy židle a její opěrku zad. Přestože dívka měla dostatek prostoru pro nohy, nedošlo k položení celých chodidel na podlahu. Při sezení nohy nsvíraly pravý úhel. Již samotné špatné usazení na židli se negativně projevilo na poloze zad. Dívka neměla rovná

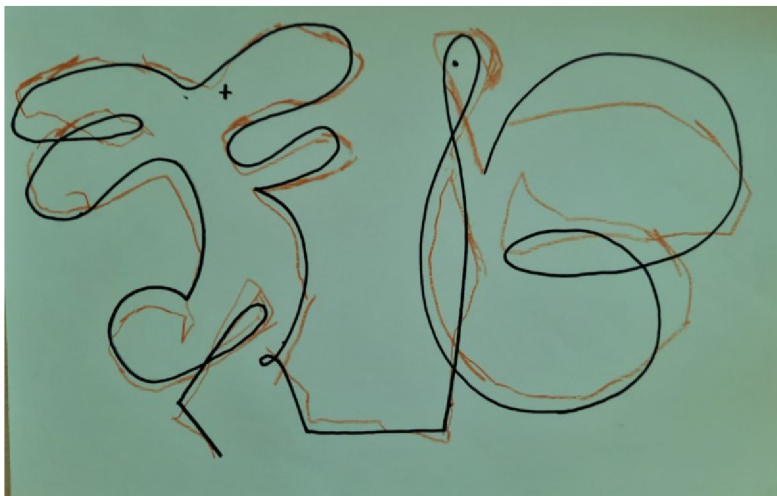
záda, hrudník měla velmi vtažený, a nedošlo tak ke správnému naklonění trupu a hlavy. Ramena nebyla ve stejné výšce a lokty nespíraly pravý úhel.

Vypozorovali jsme, že u dívky nevychází pohyb při psaní z ramenního kloubu, což se následně projevilo na celkové kvalitě plynulosti tahu. Dívka je tak omezena v rozsahu, což má za následek, že linie je přerušovaná. Neuvolněnost celé paže se zároveň negativně podílí na tlaku, který je vyvíjený na podložku. Tento tlak je s přitlakem.

Špetkový úchop má dívka zcela osvojený, postavení prstů je správné a vzdálenost od hrotu psacího náčiní je v normě. Konec tužky vede správným směrem mezi loket a rameno. Pohyb však vychází z loketního kloubu a ruka není zcela uvolněná. Dívka dodržuje směr vedení čáry zleva-doprava.

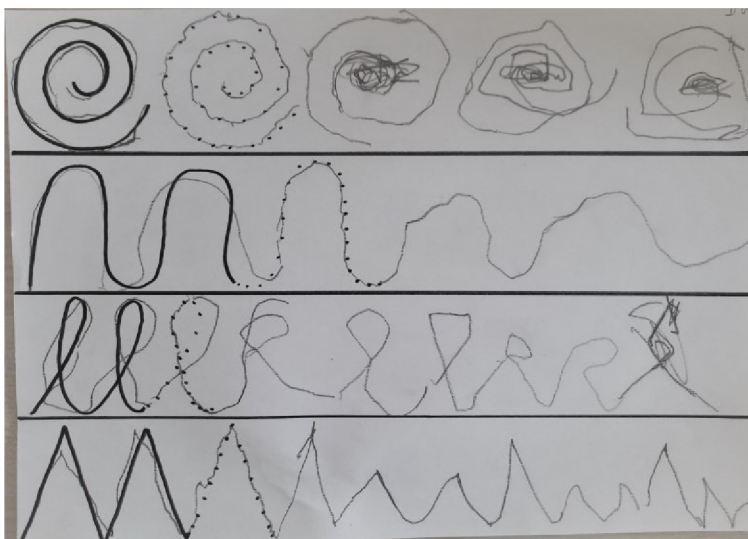
Analýza pracovních listů:

- **pracovní list s uvolňovacími prvky**



- tahy nejsou plynulé, dívka tah přerušuje plným zastavením tužky a nazvednutím předloktí, v tahu se vrací, překresluje čáru a následně se snaží o její napojení.
- tlak na podložku je s přitlakem. Celkové obtažení předkreslené linie, křížení čar a změna směru je ve výsledku zvládnuta.

- **pracovní list s grafomotorickými prvky**



- **spirála** – mění směr čáry, čára je vedena od vnějšího okraje ke středu a naopak, obtahování a spojování předurčených bodů zvládá, další udržení a samotné psaní tvarů nezvládá. Chybí zatočení středu, spíše se jedná o motanici.
- **vlnka** – dodržen směr zleva-doprava, spojování vytyčených bodů zvládá, přerušovanost linie, nedodržení stejné velikosti a vzdálenosti vlnky.
- **horní smyčky** – obtažení smyček zvládá, také i překřížení čar při obtahování, při samotném psaní smyček váhá u překřížení a není si jistá směrem zatočení, neudrží tvar horní smyčky do konce řádku, dochází k opakovanému přerušování tahu.
- **zuby** – při kreslení zvedá ruku při změně směru vedení čáry, zuby ve spodní části jsou zaoblené

Diagnóza: Nevhodné držení těla při psaní, omezení pohybu ramenního kloubu, přerušovanost linie, neudržení tvaru, vyšší tlak na podložku.

Doporučení: Na základě zjištěných poznatků doporučujeme s dívkou provádět pohybové aktivity zaměřené na zpevnění držení těla. Takovými cviky může být držení knihy na hlavě nebo hra na loutku. Dále se zaměřit na jakékoliv cviky, které vychází z ramenního kloubu. Vzhledem k tomu, že dívka ráda vykonává pohybové aktivity, doporučujeme cviky např. ve formě házení míčem (horní oblouk), nebo malování stuhou či fosforečnými tyčinkami ve vzduchu (tzv. malování světlem).

Velmi vhodné je s dívkou před každými grafomotorickými činnostmi provádět uvolňovací cviky na protažení celého těla s doprovodem písničky/básničky. Přínosem bude, když se dívce umožní obtahovat jednoduché obrázky (osmička, mašlička) jedním tahem na velkém formátu, a to vstoje. Při usazení k pracovní desce dbát na správné postavení nohou, hrudníku, paží a hlavy. Příhodné je vrátit se k lehčím grafomotorickým prvkům (oblouky, šikmé čáry) do té doby, dokud nebudou plně zautomatizovány a následně přidat grafomotorické prvky složitější (vlnovka, spirála).

Dívka 02

Školní anamnéza

- **Věk (v době výzkumu):** 5 let a 7 měsíců
- **Vstup do MŠ:** dívka navštěvuje mateřskou školu od 4 let
- **Adaptace v MŠ:** adaptace probíhala se značně velkými problémy. Dívka po dobu 4-5 měsíců dennodenně plakala, odmítala se zapojovat do společně řízených aktivit, stranila se kolektivu. Dívka byla velmi fixovaná na matku, při jejím odchodu se pomočovala a během dne odmítala přijímat jídlo a pití.
- **Postava:** dívka je hubené vyšší postavy
- **Charakteristika dítěte a projevy v kolektivu:** je velmi stydlivá, tichá, neprůbojná, v individuálních činnostech velmi pečlivá. Při činnostech v kolektivu zaujímá roli pozorovatele. V mateřské škole má stále 2-3 kamarády, ostatním dětem nevěnuje pozornost.
- **Zájmy:** mezi její oblíbené činnosti patří kreslení, modelování z plastelíny, prohlížení knížek a dětských časopisů. Navštěvuje mimoškolní zájmový kroužek – plavání.
- **Neoblíbené činnosti:** nerada zpívá a recituje. Vyhýbá se všem kolektivním činnostem. Pohybové aktivity příliš nevyhledává, velmi nerada běhá a skáče.

Záznam z pozorování dle stanovených indikátorů:

Dívka byla při obdržení pracovního listu nervózní. Před samotným psaním ihned zhodnotila pracovní list jako velmi složitý a těžký. Současně se vyjádřila, že má obavu, zda jej zvládne. Přesto bylo zjevné, že jí záleží na tom, aby vyplnění pracovního listu bylo správné a psaní se ihned chopila. Při psaní byla velmi soustředěná a snažila se o co

nejlepší výsledek. Pracovní list s grafomotorickými prvky vyplňovala značně pomalým tempem.

Poloha těla při psaní

- **Pracovní deska ve správné výšce:** deska pracovního stolu při usazení na židli sahala do výšky dívčina žaludku.
- **Usazení dítěte na židli:** dívka se usadila na celou plochu sedáku a v této poloze byla po celou dobu pozorování.
- **Celá chodidla na zemi:** nohy byly vedle sebe a položeny celými chodidly na zemi.
- **Nohy svírají pravý úhel:** kyčelní i kolenní klouby svíraly pravý úhel.
- **Rovná záda:** záda byla v rovné poloze, hrudník se neopíral o pracovní desku.
- **Ramena jsou ve stejné výšce:** ramena byla postavena ve stejné výšce.
- **Lokty svírají pravý úhel:** loketní klouby svíraly pravý úhel.
- **Naklonění hlavy:** postavení hlavy kopírovalo zcela prodloužení páteře a hlava byla mírně nakloněna ve vzdálenosti cca 30 cm od psací desky.

Úchop pracovního náčiní

- **Správný úchop psacího náčiní:** dívka psací náčiní uchopila ve vzdálenosti cca 1-1,5 cm od hrotu psacího náčiní. Palec s ukazováčkem byl položen naproti sobě. Ukazováček byl velmi prolomený ve špetkovém držení. Po chvíli došlo k podepření psacího náčiní také prostředníkem a prsteníkem. Konec psacího náčiní směřoval vně od těla – tzv. před loket.
- **Uvolněnost ruky při psaní:** pohyb vycházel pouze z ramenního kloubu.
- **Dodržení směru:** dívka pracovala ve směru zleva doprava.

Vyhodnocení pozorování

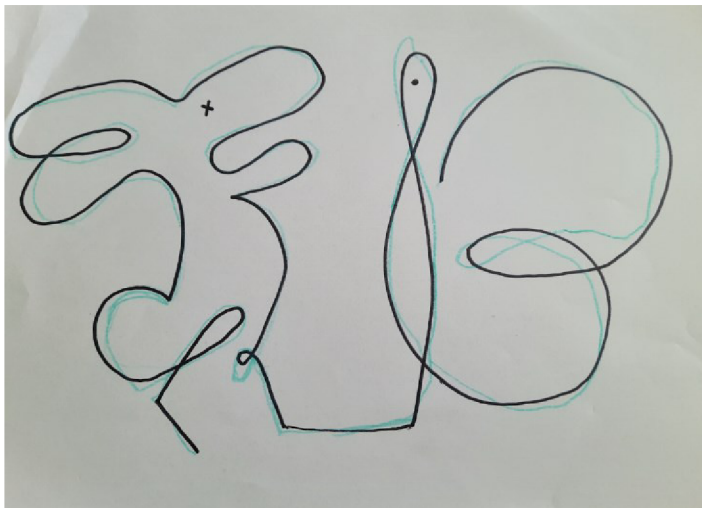
Při pozorování jsme zjistili, že první den před psaním byly provedeny uvolňovací cviky s tímto dítětem ve spolupráci s učitelkou. Uvolňovací cviky probíhaly vstoje a byly zaměřeny na uvolnění ramenního kloubu a protažení prstů pravé ruky. Druhý den již uvolňovací cviky učitelka s tímto dítětem neprováděla.

Dále jsme zpozorovali, že nábytek a výška pracovní desky při usazení na židli byla vhodně zvolena k postavě dívky. Dívka zaujímala stejnou polohu těla při psaní po celé dva dny pozorování. Využila úplné sedací plochy, chodidla měla celá položená na zemi, nohy svíraly pravý úhel jak v kyčelním, tak i kolenním kloubu. Hrudník se neopíral o pracovní desku. Ramena byla ve stejné výšce a lokty svíraly pravý úhel. Hlavu měla dívka při psaní mírně nakloněnou ve správné vzdálenosti od pracovního listu. Došli jsme tak k závěru, že dívka má zcela správně osvojené držení těla při psaní.

U dívky jsme vypořizovali, že nemá osvojený správný úchop psacího náčiní. Dívka má nízký špetkový úchop se silným přitlakem na psací náčiní. Příčinou nesprávného úchopu je to, že pohyb nevychází z loketního kloubu ale pouze z kloubu ramenního. Eliminací pohybu loketního kloubu tak dochází k napětí v prstech a dlani, což následně způsobuje nejen vyšší unavitelnost ruky, ale současně i ovlivňuje tempo psaní. Dívka dodržovala směr zleva doprava.

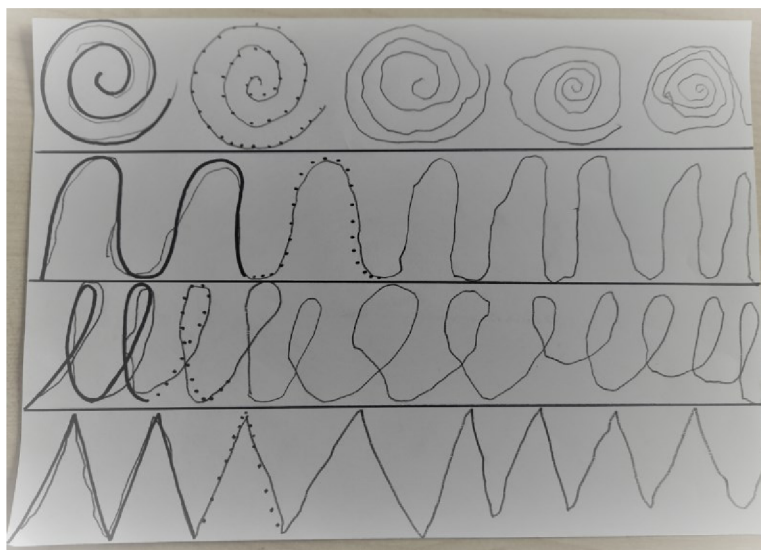
Analýza pracovních listů

- **pracovní list s uvolňovacími prvky**



- tahy jsou plynulé, nedochází k přerušování linie
- tlak na podložku je s velkým přitlakem. Dívka zvládla změnu směru a překřížení linie.

- **pracovní list s grafomotorickými prvky**



- **spirála** – zvládá spojování bodů, čára je vedena od středu k vnějšímu okraji, čáry se nepřekrývají a je odhadnuta vzdálenost mezi čárami, je udržen tvar i velikost.
- **vlnka** – dodržen směr zleva-doprava, spojování vytyčených bodů zvládá, linie je plynulá, dodržení stejné výšky, vzdálenosti a velikosti vlnky.
- **horní smyčky** – ovládá směr zatočení jednotlivých smyček, překřížení linie provádí plynule a automaticky.
- **zuby** – plynule vede čáru a ovládá její změnu směru. Dodržuje tvar, velikost a rozestupy.

Diagnóza: Nesprávný úchop psacího náčiní, omezení pohybu loketního kloubu, silný tlak na podložku.

Doporučení: Dle zjištěných výsledků doporučujeme s dívkou provádět pohybové aktivity zaměřené na uvolnění loketního kloubu. Vezmeme-li na zřetel, že dívka ráda kreslí, bude pro ni užitek kreslit uvolňovací prvky (spirály, klubíčka, ležaté osmičky aj.) na velký formát vstoje. Vhodné je zapojit i různé cviky na uvolnění celé paže, především loketního kloubu, zápěstí i prstů, a to nejen před každými grafomotorickými činnostmi. Takovými cviky například může být cvik s nataženými rukama a roztaženými prsty, kdy pohyb zápěstí představuje uzavírání a otevírání širokého uzávěru. Cviky na prsty a dlaně mohou být ve formě mačkání papíru, masáž dlaní míčkem, malování prstovými barvami, stříhání nebo skládání papíru.

Před samotným kreslení je nezbytné připravit ruku na správné uchopení psacího náčiní. Můžeme tak učinit pomocí cvičení nazývaného „letadélka nebo postýlky“. Doporučujeme dívce používat výhradně trojhranné psací náčiní, které podpoří fixaci správného špetkového úchopu.

Dívka 03

Školní anamnéza

- **Věk (v době výzkumu):** 5 let a 5 měsíců
- **Vstup do MŠ:** dívka navštěvuje mateřskou školu od 4 let
- **Adaptace v MŠ:** adaptace probíhala bez větších problémů
- **Postava:** dívka je menší postavy, s mírnou nadváhou
- **Charakteristika dítěte a projevy v kolektivu:** dívka je konfliktní, panovačná v kolektivu není příliš oblíbená. Je zvědavá a komunikativní. Rozumí si převážně s dospělými osobami.
- **Zájmy:** Mezi její oblíbené činnosti patří zpěv, jakékoliv výtvarné činnosti (stříhání, lepení, malování aj.)
- **Neoblíbené činnosti:** vyhýbá se veškerým sportům, nejrůznějším cvičením, odmítá prolézačky a houpačky. Nerada chodí na procházky.

Záznam z pozorování dle stanovených indikátorů:

Na dívce bylo zjevné (jakmile obdržela pracovní list), že ji pokyn k vypracování udělal velkou radost. Dívka se na činnost plně soustředila a komentovala vyplnění pracovních listů tak, že by ráda pokračovala ještě v dalším vyplňování.

Poloha těla při psaní

- **Pracovní deska ve správné výšce:** deska pracovního stolu při usazení na židli sahala do výšky dívčina hrudníku v oblasti prsou.
- **Usazení dítěte na židli:** dívka se usadila první den na okraj pracovní židle, druhý den se usadila na celou sedací plochu židle.
- **Celá chodidla na zemi:** dívka se dotýkala podlahy pouze špičkami. Při vyplňování pracovních listů s grafomotorickými prvky měla chodidla těsně nad podlahou bez jakékoli opěry.
- **Nohy svírají pravý úhel:** nohy svíraly pravý úhel.

- **Rovná záda:** záda měla rovná.
- **Ramena jsou ve stejné výšce:** ramena byla ve stejné výšce.
- **Lokty svírají pravý úhel:** lokty svíraly ostrý úhel.
- **Naklonění hlavy:** hlava byla vzpřímená v prodloužení páteře, mírně nakloněna k psací desce ve vzdálenosti 15 cm.

Úchop pracovního náčiní

- **Správný úchop psacího náčiní:** dívka uchopovala psací náčiní ve vzdálenosti cca 3,5 cm. Palec byl v poloze proti ukazováčku. Ukazováček byl lehce položený na psacím náčiní. Psací náčiní bylo položeno na prostředníku. Konec psacího náčiní směřoval mezi loket a rameno.
- **Uvolněnost ruky při psaní:** pohyb vycházel z ramenní, loketního kloubu a zápěstí
- **Dodržení směru:** dívka pracovala ve směru zleva doprava.

Vyhodnocení pozorování

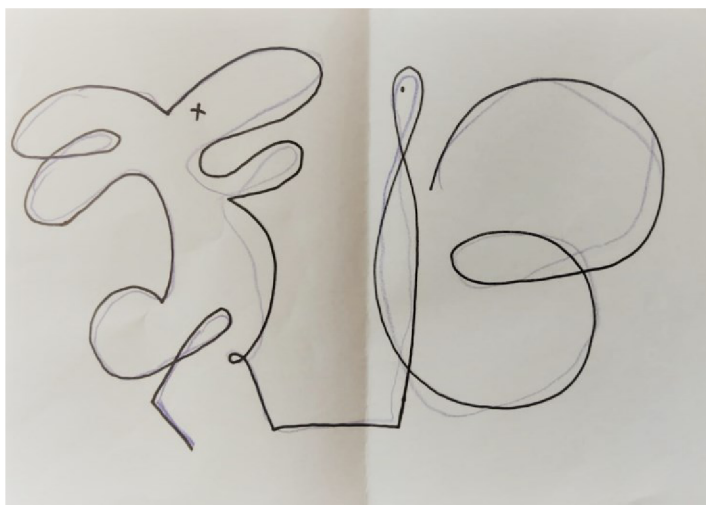
Při pozorování jsme zjistili, že ani první ani druhý den nebyly ve spolupráci s učitelkou před samotným psaním provedeny uvolňovací cviky.

Došli jsme k závěru, že nebyla správně zvolena výška židle, dívka první den při usazení na okraj židle dosáhla na podlahu pouze špičkami. Druhý den dívka při usazení na židli sice využila celé sedací plochy, ale bohužel už nedosáhla chodidly na podlahu, nohy tak byly bez opory a visely ve vzduchu. Z tohoto důvodu nemohla dívka zaujmout pozici správného sezení. Stejně tak nebyla vhodně zvolena výška pracovní desky při usazení na židli k postavě dívky. Pracovní deska byla vysoká a sahala nad úroveň žaludku. Nevhodnost výšky pracovní desky se odrazila nejen na postavení loktů, které tak nemohly svírat pravý úhel, negativně se podílela i na poloze a vzdálenosti hlavy od pracovní plochy. Ramena však dívka měla ve stejné výšce.

Špetkový úchop má dívka zcela osvojený, postavení prstů je správné a vzdálenost od hrotu psacího náčiní je v normě. Konec tužky vede správným směrem za rameno. Pohyb při psaní vycházel z ramenního i loketního kloubu. Ruka byla uvolněná bez přitlaku na podložku. Dívka dodržovala směr vedení čáry zleva – doprava.

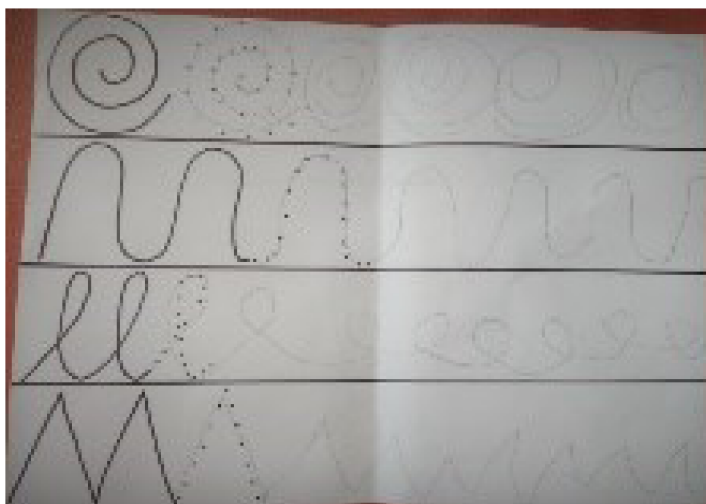
Analýza pracovních listů:

- pracovní list s uvolňovacími prvky



- plynulá linie, dívka tah jednou přerušila, aby se ujistila, zda je tah vedený správně.
- tlak na podložku je bez přitlaku, celkové obtažení předkreslené linie je zvládnuté, ovládá křížení čar i změnu směru vedení linie.

- pracovní list s grafomotorickými prvky



- **spirála** – čáru vede od středu k vnějšímu okraji, spojování předurčených bodů zvládá, další udržení tvarů a velikost prvku dívka také ovládá. Ke konci řádku mezi jednotlivými liniemi spirály není vzdálenost zcela udržena, ale celkově je prvek napsán jedním tahem. Spirály jsou celkově zvládnuté.

- **vlnka** – dodržen směr zleva-doprava, spojování vytyčených bodů zvládá, nepřerušovanost linie, dodržení stejné velikosti a vzdálenosti mezi jednotlivými vlnkami.
- **horní smyčky** – obtažení vytyčených bodů smyček zvládá, také i překřížení čar, udržení tvaru a udržení směru. Psáno s jedním přerušením, jinak linie plynulá.
- **zuby** – při kreslení zubů zvládá měnit směr bez zvedání ruky, linie je plynulá, vzdálenost zubů je zvládnuta.
- Všechny grafomotorické prvky jsou bez přitlaku

Diagnóza: Nevhodně zvolený nábytek.

Doporučení: Na základě zjištěných poznatků doporučujeme před každým kreslením zařadit uvolňovací cviky na celé tělo, i přestože má dívka osvojený správný úchop psacího náčiní a správně její pohyb vychází z ramenního a loketního kloubu. Je vhodné začít od velkých svalových skupin (protažení dolních končetin, horních končetin, celého trupu) až po menší svalové skupiny (oblast prstů, krku, očí, mluvidel). Vzhledem k tomu, že dívka ráda zpívá, ale nemá ráda jakékoliv pohybové aktivity, bylo by vhodné spojit uvolňovací cviky s ukazovací písničkou nebo básničkou. Doporučujeme zvolit pro dívku takový nábytek, který by odpovídal výšce její postavy. Je tudíž zapotřebí dbát nejen na výšku pracovní desky při usazení na židli tak, aby sahala do úrovně žaludku, ale současně dbát na vhodnost výšky židle. Židle by měla mít dostatečnou sedací plochou a opěrku zad. Tím usnadníme dívce pohyb při psaní a současně tak i dívka docílí zkvalitnění samotného provedení grafomotorických prvků. Především tak u dívky zamezíme riziku špatného osvojení si návyků při psaní.

Chlapec 04

Školní anamnéza

- **Věk (v době výzkumu):** 5 let a 6 měsíců
- **Vstup do MŠ:** chlapec navštěvuje mateřskou školu od 3 let
- **Adaptace v MŠ:** adaptace probíhala zcela bez problémů
- **Postava:** Chlapec je vysoké a robustní postavy

- **Charakteristika dítěte a projevy v kolektivu:** chlapec je citlivý, rozvážný, klidný a nekonfliktní. Se všemi spolužáky vychází kamarádsky. Nejvíce se však kamarádí s dívkami.
- **Zájmy:** Mezi jeho oblíbené činnosti patří míčové hry a hraní společenských stolních her. Jako mimoškolní zájmovou činnost navštěvuje atletiku, karate a plavání.
- **Neoblíbené činnosti:** vyhýbá se zpěvu a kreslení. Nerad skládá puzzle a stříhá nůžkami.

Záznam z pozorování dle stanovených indikátorů:

Na chlapci bylo patrné (při obdržení pracovního listu), že je otrávený a že jej vyplňování pracovního listu vůbec nebaví. Chtěl mít práci rychle za sebou.

Poloha těla při psaní

- **Pracovní deska ve správné výšce:** deska pracovního stolu při usazení na židli sahala do výšky chlapcova žaludku.
- **Usazení dítěte na židli:** chlapec se usadil na celou plochu židle a po celou dobu psaní tak vytrval.
- **Celá chodidla na zemi:** ihned po usazení si položil nohy celými chodidly na podlahu.
- **Nohy svírají pravý úhel:** nohy svíraly pravý úhel, kolena byla mírně od sebe.
- **Rovná záda:** záda měl rovná, kopírující opěrku zad, hrudník se nijak nedotýkal pracovní plochy.
- **Ramena jsou ve stejné výšce:** obě ramena byla ve stejné výšce.
- **Lokty svírají pravý úhel:** byl svíraný pravý úhel v oblasti loktů.
- **Naklonění hlavy:** hlava byla mírně předkloněna ve vzdálenosti 25 cm od psací plochy.

Úchop pracovního náčiní

- **Správný úchop psacího náčiní:** chlapec uchopil psací náčiní zhruba 1,5 cm od hrotu psacího náčiní. Prostředníček byl oporou pro psaní náčiní. Ukazováček byl prohnutý a neležel naproti palci. Palec byl vysunutý přes psací náčiní a současně tak byl ve vyšší poloze než ukazováček. Konec psacího náčiní směřoval ke stropu.

- **Uvolněnost ruky při psaní:** pohyb vycházel z ramenního a loketního kloubu, držení psacího náčiní bylo křečovitě a ztuhlé.
- **Dodržení směru:** chlapec pracoval ve směru zleva – doprava.

Vyhodnocení pozorování

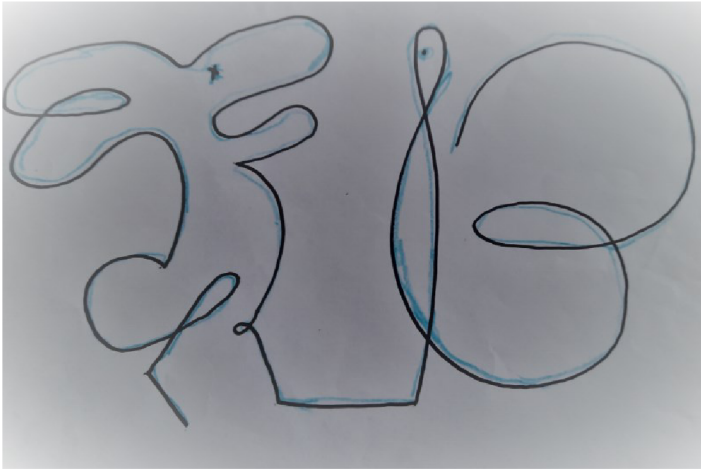
Pozorováním jsme zjistili, že po oba dny byly ve spolupráci s učitelkou provedeny uvolňovací cviky. Uvolňovací cviky probíhaly v poloze stojné. Začínaly předkopáváním nohama před tělem, kroužením trupu, ramen a hlavy. Následovalo protřepání dlaní a zrychlené kmitání prstů.

Dále bylo vyzorováno, že chlapec má při psaní zcela osvojené držení těla. Celá chodidla měl položena na podlaze, nohy svíraly pravý úhel, záda byla rovná, hlava byla v prodloužení páteře a ve správné vzdálenosti od psací plochy.

Špetkový úchop chlapec osvojený nemá. Chlapec uchopoval psací náčiní v malé vzdálenosti od hrotu. Prostředníček byl sice podpěrou pro psací náčiní, ale ukazováček byl prohnutý a položen níže než palec. Palec byl zcela vysunutý přes pracovní náčiní a byl položen na ukazováčku. Tento nesprávný úchop psacího náčiní se následně projevil v podobě křečovitěho držení psacího náčiní, ztuhlosti ruky, zmenšením rozsahu pohybu a až nemožností pohybu v oblasti zápěstí. Přesto však u chlapce pohyb vycházel z ramenního a loketního kloubu.

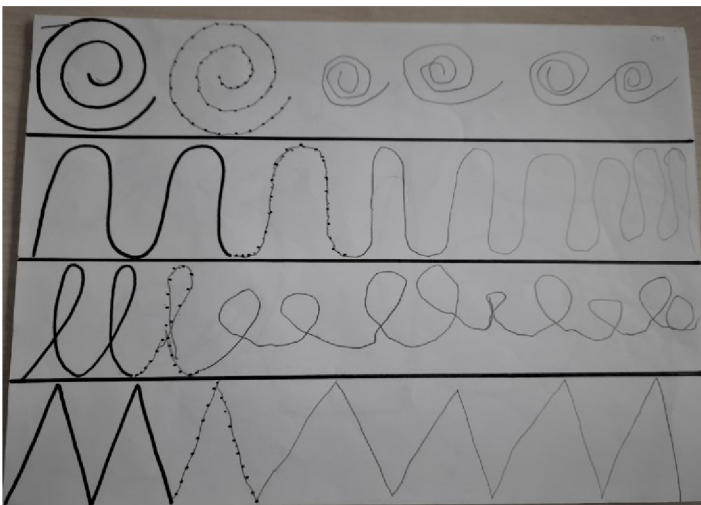
Analýza pracovních listů:

- **pracovní list s uvolňovacími prvky**



- linie je přerušována, tahy nejsou plynulé, čára je napojována.
- tlak na podložku je s přitlakem. Celkové obtažení předkreslené linie, křížení čar a změnu směru chlapec zvládá.

- **pracovní list s grafomotorickými prvky**



- **spirála** – obtahování a spojování předurčených bodů zvládá, mění směr čáry, čára je vedena od středu k vnějšímu okraji, vzdálenost mezi čarami dodržena - linie se nedotýkají.
- **vlnka** – dodržen směr zleva-doprava, spojování vytyčených bodů zvládá, nepřerušovanost linie, dodržení stejné velikosti a vzdálenosti vlnky, dolní i horní oblouk ovládá.

- **horní smyčky** – obtažení smyček zvládá, u překřížení čar a změny směru váhá, neudrží velikost horních smyček spodní oblouk je zvládnutý, vyvíjení silného tlaku.
- **zuby** – zvládá změnu směru vedení čáry, udrží ostré hroty zubů, velikost, vzdálenost.

Diagnóza: Nesprávný úchop psacího náčiní, silný tlak na podložku.

Doporučení: Na základě zjištěných poznatků doporučujeme s chlapcem provádět aktivity orientované na uvolnění zápěstí, na uvolnění prstů a dlaní. S ohledem na to, že chlapec rád sportuje a vyhledává míčové hry, doporučujeme uvolňovací cviky v podobě driblování míčem nebo jeho kutálení. Pro podporu špetkového úchopu a uvolněnosti dlaní a prstů dále navrhuje stolní hry na bázi mozaiky (Blokus, Logik), skládání vlaštovek, mačkání papíru nebo práci s plastelínou. Uvolnění celé paže můžeme podpořit hrou s míčem (spodní a horní hod), vhodné je i šroubování, odemykání a zamykání.

Chlapec 05

Školní anamnéza

- **Věk (v době výzkumu):** 5 let a 7měsíců
- **Vstup do MŠ:** chlapec navštěvuje mateřskou školu od 3 let
- **Adaptace v MŠ:** adaptace probíhala s menšími problémy, chlapec je fixován na rodiče, při jejich odchodu vždy plakával a následně odmítal spolupracovat. Adaptoval se po zhruba 4 měsících.
- **Postava:** chlapec hubené vyšší postavy
- **Charakteristika dítěte a projevy v kolektivu:** chlapec je v cizím prostředí stydlivý, bojácný. Je velmi pečlivý, přemýšlivý, rozumný, přátelský, nápomocný a má rád pořádek. V kolektivu je oblíbený, aktivní a s ostatními spolužáky vychází bez problémů.
- **Zájmy:** Mezi jeho oblíbené činnosti patří kreslení, hraní pexesa, prohlížení knih a stavění lega. Fascinuje ho vše, co je spojené s kolejkami, vlaky a mašinkami.
- **Neoblíbené činnosti:** oblékání se.

Záznam z pozorování dle stanovených indikátorů:

Chlapec se při obdržení pracovního listu nijak neprojevoval, automaticky přijal úkol tak, že je třeba jej splnit. Nikterak list nekomentoval a hned se pustil plně soustředěný do jeho vyplňování.

Poloha těla při psaní

- **Pracovní deska ve správné výšce:** deska pracovního stolu při usazení na židli sahala do výšky chlapcova žaludku.
- **Usazení dítěte na židli:** Chlapec se usadil na židli tak, že obsadil celou sedací plochu, a v průběhu vyplňování pracovního listu se posunul na okraj židle.
- **Celá chodidla na zemi:** ihned po usazení na židli rozkročil nohy a položil chodidla špičkami na podlahu a paty opřel o nohy židle. V průběhu psaní zahákl špičky za nohy židle a vytrval tak po celou dobu.
- **Nohy svírají pravý úhel:** nohy svíraly ostrý úhel a kolena byla rozevřená do stran.
- **Rovná záda:** záda měl zkulacená a hrudník měl vtažený.
- **Ramena jsou ve stejné výšce:** pravé rameno bylo ve vyšší poloze než rameno levé.
- **Lokty svírají pravý úhel:** svíraný úhel loktů se průběžně měnil z ostrého na tupý a naopak.
- **Naklonění hlavy:** hlava byla vysunuta dopředu a ve vzdálenosti cca 15 cm od pracovního listu.

Úchop pracovního náčiní

- **Správný úchop psacího náčiní:** chlapec uchopil psací náčiní ve vzdálenosti cca 1,5 cm od hrotu. Psací náčiní bylo opřeno o prostředník, mírně skrčený palec byl v poloze naproti ukazováčku. Ukazováček byl velmi prohnutý a tlačil tak na psací náčiní. Ostatní prsty směřovaly do dlaně a malíková hrana se jemně dotýkala psací plochy.
- **Uvolněnost ruky při psaní:** pohyb vycházel z ramenního kloubu, loketního kloubu i zápěstí.
- **Dodržení směru:** chlapec pracoval ve směru zleva doprava.

Vyhodnocení pozorování

Vypozorovali jsme, že před samotným vyplňováním pracovních listů byly po oba dny ve spolupráci s učitelkou provedeny uvolňovací cviky. Uvolňovací cviky probíhaly formou kroužením v části ramenního kloubu, kroužením předloktí a vytřepávání prstů.

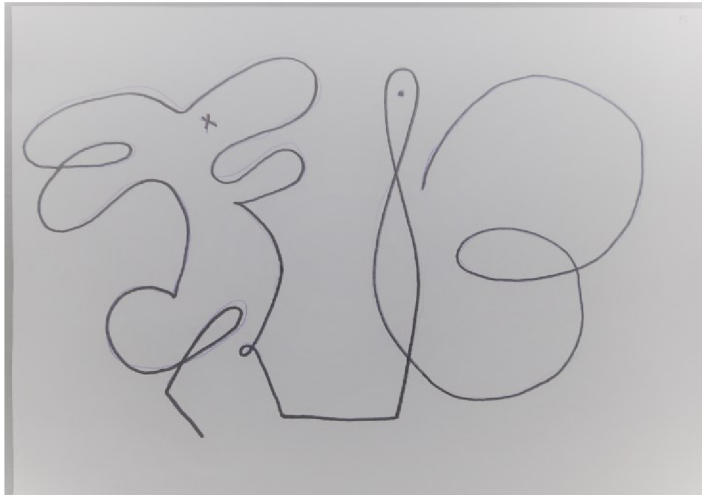
Na základě pozorování jsme dospěli k závěru, že chlapec nemá osvojenou správnou polohu těla při psaní. Přestože nábytek byl vhodně zvolený k chlapcově postavě a pracovní deska při usazení na židli směřovala do správné výšky chlapcova hrudníku, nebyla celková poloha chlapcova těla při psaní správná. Chlapec nevyužil celé sedací plochy židle. To mělo za následek špatné postavení nohou v oblasti kolen a chodidel. Kolena byla od sebe ve značné vzdálenosti, nohy pak nespíraly pravý úhel, ale úhel ostrý. Chodidla nebyla položena celou plochou na podlaze, ale byla v různých polohách na špičkách. Tato nesprávná poloha těla se dále negativně projevila v postavení trupu a zad. Záda byla vyhrbená, trup vtažený, ramena v různé výšce a lokty nespíraly pravý úhel. Hlava byla vysunuta vpřed, a tudíž nebyla v prodloužení páteře. Současně byla ve velmi malé vzdálenosti od pracovní plochy.

V oblasti uvolněnosti ramenního a loketního kloubu nedošlo k žádným chybám. Pohyb zcela vycházel z těchto kloubů.

Špetkový úchop chlapec nemá osvojený. Pracovní náčiní drží ve velmi krátké vzdálenosti od hrotu. Při psaní dochází k pokrčení palec a prohnutí až prolomení ukazováčku. Což se následně projevuje na křečovitém držení psacího náčiní a ztuhlosti ruky. Konec tužky vede správným směrem mezi loket a rameno. Chlapec dodržel směr vedení čáry zleva-doprava. Byl zjištěno, že nebude-li chlapec mít osvojenou správnou polohu těla při psaní a správný úchop psacího náčiní, bude u něj v budoucnu docházet k větší unavitelnosti při psaní. Současně se dostaví bolesti ruky a celého těla.

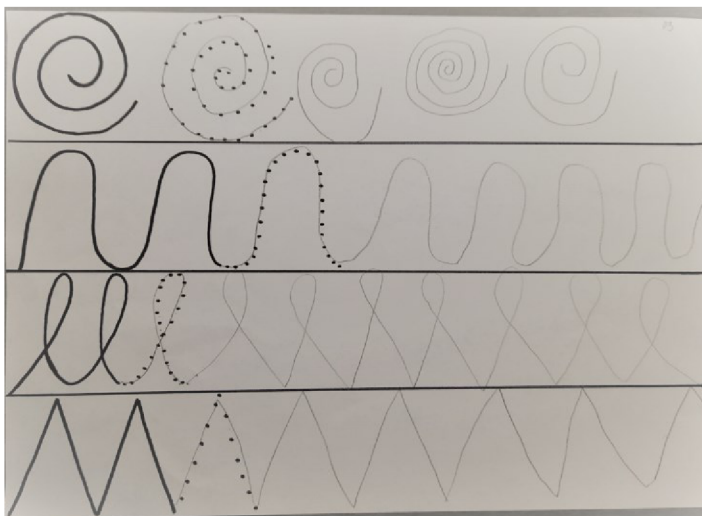
Analýza pracovních listů:

- **pracovní list s uvolňovacími prvky**



- tahy jsou plynulé a přesné
- bez tlaku na podložku – linie je jemná. Chlapec bravurně zvládl překreslené linie, křížení čar a změnu směru.

- **pracovní list s grafomotorickými prvky**



- **spirála** – zvládá zatočení čáry, čára je vedena od středu k vnějšímu okraji, spojování předurčených bodů zvládá, taktéž i další udržení tvaru a velikosti, dodržena vzdálenost mezi jednotlivými liniemi spirály.
- **vlnka** – dodržen směr zleva-doprava, spojování vytyčených bodů zvládá, plynulost linie, jemný tlak vedené čáry, ovládá dodržení stejné velikosti vlnky a stejné vzdálenosti.

- **horní smyčky** – obtažení smyček zvládá, také i překřížení čar, při samotném psaní horních smyček pracuje automaticky – je si jistý směrem zatočení, udržel tvar, velikost i vzdálenost mezi jednotlivými smyčkami, linie je plynulá bez přitlaku, není dodržen dolní oblouk.
- **zuby** – zvládá změnu směru vedení čáry, zuby jsou špičaté, zvládá dodržení velikosti tvaru a vzdálenosti mezi jednotlivými zuby, linie je plynulá bez přitlaku.

Diagnóza: Nevhodné držení těla při psaní, nesprávný úchop psacího náčiní.

Doporučení: Ač byly s chlapcem před samotným psaním provedeny uvolňovací cviky, a přesto byl výsledek jeho činnosti takový, jaký byl, považujeme za vhodné před každou takovou činností tyto cviky provádět. Dále doporučujeme s chlapcem provádět tělesné aktivity, které můžeme zasadit do tématu vlaků a mašinek. Vhodnými aktivitami je běh mezi překážkami, chůze po nerovném terénu, balanční hry – s použitím různých pomůcek např. bossu. Byť tlak na podložku není vysoký, tak úchop pracovního náčiní je křečovitý. S chlapcem je proto vhodné provádět uvolňovací cviky horních končetin a zaměřit se na cviky podporující uvolněnost dlaní a prstů. Z důvodu, že chlapec rád kreslí, navrhujeme malování prstovými barvami a pískové malování, při kterém si chlapec osvojí špetkové postavení prstů a osvojí si pohyby jemné motoriky. Dále navrhujeme hmatové hry, rukodělné činnosti, skládání puzzle nebo obtiskování razítek. Za podstatné považujeme vést chlapce k správnému poloze těla již při prvotním usazení na židli.

9 Vyhodnocení

Výsledky výzkumu nám ukázaly úroveň připravenosti dětí na vstup k povinné školní docházce v oblasti grafomotoriky. Děti zvládly všechny grafomotorické prvky bez větších problémů. Celkově lze konstatovat, že sledované děti jsou na tento vstup připraveny, avšak objevily se určité problémy v různých oblastech grafomotoriky, které je třeba odstranit, aby měl nástup povinné školní docházky hladší průběh.

U pozorovaných dětí jsme zjistili, že k nejčastějším problémům objevujícím se na poli grafomotoriky patří nesprávné držení těla při psaní, nesprávný úchop psacího náčiní a silný tlak na podložku. Různorodost problémů znamená, že každé dítě do budoucna potřebuje jinou přípravu a jiné zacházení. Jen takovýto individuálně vymezený přístup může v případě každého z nich vyústit v připravenost dítěte na školní docházku a naplnit s ní spojené nároky v oblasti grafomotoriky. Přínosem celé práce je, že nám umožnila tyto nedostatky ztotožnit, a určit tak patřičný charakter další práce s tím kterým dítětem. Inspirovat se můžeme publikacemi, které se zabývají nejen prevencí, ale i přispívají k řešení konkrétních problémů celkové hygieny při psaní. Jedná se např. o publikaci – *Rozvoj grafomotoriky v projektech* autorky Jany Doležalové, *Grafomotorika a koordinace* autorky Věry Kleplové. V obou odborných dílech nalezneme několik cviků, inspirací a manuálů, jak děti rozvíjet v konkrétních motorických oblastech.

Pro rozvoj grafomotorických prvků a jednotažných kreseb doporučujeme individuální práci s dítětem. Inspiraci můžeme najít v publikaci *Rozvoj grafomotoriky a podpora psaní* autorky Mileny Lipnické nebo publikaci *Co si tužky povídali* autorky Jiřiny Bednářové.

Chceme-li dítě správně vést k osvojení si hygienických návyků při psaní, doporučujeme poznat dítě jako takové. Je třeba znát jeho osobnost, jeho zájmy, kompetence aj. Jen tak můžeme tzv. „ušít činnosti na míru“, jež nám pak umožní a usnadní dosažení stanoveného cíle v oblasti rozvoje grafomotoriky.

Závěr

V bakalářské práci jsme se zabývali diagnostikou školní zralosti se zaměřením na grafomotoriku. V teoretické části jsme zpracovali teoretická východiska. Následně jsme realizovali výzkum, kde jsme zjistili, jaké úrovně v oblasti grafomotoriky děti dosahují a současně jsme i identifikovali problémové oblasti, na kterých je třeba zapracovat ještě před nástupem k povinné školní docházce. Během výzkumu jsme se nepotýkali s žádnými zásadními překážkami a problémy.

Pro předmětný výzkum jsme si vybrali tři metody pedagogické diagnostiky. První použitou metodou byla metoda pozorování, druhou metodou byla metoda školní anamnézy a třetí metoda analýza kresby. Při metodě pozorování jsme sledovali dítě při grafomotorické činnosti v předem definovaných oblastech. Zjištěné poznatky jsme porovnali s teorií a vyhodnotili je. Zároveň jsme použili metodu analýzy kresby. Použitím této metody jsme blíže zjistili, jaká je úroveň provedení grafomotorických prvků u dětí na počátku povinné předškolní docházky.

Díky metodě školní anamnézy jsme o dítěti získali základní informace potřebné k našemu výzkumnému šetření. Tyto získané informace jsme využili při stanovení jednotlivých doporučení v oblasti rozvoje grafomotoriky, kdy jsme dbali na zájmy dítěte tak, aby daná doporučení byla pro dítě nejen přínosem, ale i současně zábavou. Následně jsme vyhotovili další doporučení pro práci s dětmi předškolního věku a stanovili oblasti, ve kterých by se děti měly nadále rozvíjet. Navrhli jsme strategii přípravy na vstup do základního vzdělávání.

Díky této práci jsme si rozvinuli schopnost pozorovat a identifikovat různé prvky. Přínos práce tak spatřujeme v hlubším porozumění dané problematice, a v možnosti použití těchto získaných znalostí a zkušeností při práci s dětmi v mateřské škole. Můžeme konstatovat, že stanovené cíle jsme splnili.

Literatura

BEDNÁŘOVÁ, Jiřina a Vlasta ŠMARDOVÁ. *Diagnostika dítěte předškolního věku: co by dítě mělo umět ve věku od 3 do 6 let*. 2. vydání. Ilustroval Richard ŠMARDA. Brno: Edika, 2015.

BEDNÁŘOVÁ, Jiřina a Vlasta ŠMARDOVÁ. *Diagnostika dítěte předškolního věku 2: co by dítě mělo umět ve věku od 3 do 6 let*. 2. Brno: Edika, 2022.

BEDNÁŘOVÁ, Jiřina a Vlasta ŠMARDOVÁ. *Rozvoj grafomotoriky: jak rozvíjet kreslení a psaní*. 2. vydání. V Brně: Edika, 2021.

BEDNÁŘOVÁ, Jiřina a Vlasta ŠMARDOVÁ. *Školní zralost: co by mělo umět dítě před vstupem do školy*. 2. vydání. Brno: Edika, 2015.

BLATNÝ, Ladislav a Bohumíra FABIÁNKOVÁ. *Prvopočáteční čtení a psaní*. Brno: Univerzita J. E. Purkyně, 1981.

DANDOVÁ, Eva, Jana KROPÁČKOVÁ, Hana NÁDVORNÍKOVÁ, Daniela PRAVCOVÁ a Irena PŘÍKAZSKÁ. *Školní zralost a odklady školní docházky*. Praha: Raabe, 2018.

DOLEŽALOVÁ, Jana. *Rozvoj grafomotoriky v projektech*. Vydání druhé. Praha: Portál, 2016.

FASNEROVÁ, Martina. *Prvopočáteční čtení a psaní*. Praha: Grada, 2018.

GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2010.

GOŠOVÁ, Věra, Kristýna KREJČOVÁ, Hana NÁDVORNÍKOVÁ a Jana PECHANCOVÁ. *Předškolák školákem: grafomotorika a příprava na psaní*. Ilustrovala Marie KOHOUTOVÁ. Praha: Raabe, 2021.

JUCOVIČOVÁ, Drahomíra, ŽÁČKOVÁ, Hana. *Je naše dítě zralé na vstup do školy?*. Praha: Grada, 2014.

KLENKOVÁ, Jiřina a Helena KOLBÁBKOVÁ. *Diagnostika předškoláka: správný vývoj řeči dítěte*. Brno: MC nakladatelství, 2003.

KLEPLOVÁ, Věra. *Grafomotorika a koordinace*. Praha: Pasparta, 2021.

KOLLÁRIKOVÁ, Zuzana a Branislav PUPALA, ed. *Předškolní a primární pedagogika: Predškolská a elementárna pedagogika*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2010.

KOŤÁTKOVÁ, Soňa. *Dítě a mateřská škola*. Praha: Grada, 2008.

KREISLOVÁ, Zdenka. *Krok za krokem 1. třídou: školní zralost, spolupráce s rodiči, učíme se číst a psát, nápady pro celý rok*. Praha: Grada, 2008.

KROPÁČKOVÁ, Jana. *Budeme mít prvňáčka: pro rodiče dětí od 5 let*. Praha: Portál, 2008.

KUTÁLKOVÁ, Dana. *Jak připravit dítě do 1. třídy*. 3., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2014.

LANGMEIER, Josef a KREJČÍŘOVÁ, Dana. *Vývojová psychologie*. 2., aktualizované vydání. Praha: Grada, 2011.

LAUBEROVÁ, Kateřina a Martina MIOŠGOVÁ. *Předškoláci ve školce*. Vydání druhé. Praha: Portál, 2015.

LIPNICKÁ, Milena. *Rozvoj grafomotoriky a podpora psaní: preventivní program, který napomáhá předcházet vzniku dysgrafie*. Vyd. 2. Přeložil Jana KŘÍŽOVÁ. Praha: Portál, 2015.

LOOSE, Antje C. *Grafomotorika pro děti předškolního věku*. Praha: Portál, 2001.

MATĚJČEK, Zdeněk. *Prvních 6 let ve vývoji a výchově dítěte: normy vývoje a vývojové milníky z pohledu psychologa: základní duševní potřeby dítěte: dítě a lidský svět*. Praha: Grada, 2005.

MERTIN, Václav a Lenka KREJČOVÁ. *Metody a postupy poznávání žáka: pedagogická diagnostika*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012.

MLČÁKOVÁ, Renata. *Grafomotorika a počáteční psaní*. Praha: Grada, 2009.

OPRAVILOVÁ, Eva. *Předškolní pedagogika*. Praha: Grada, 2016.

OTEVŘELOVÁ, Hana. *Školní zralost a připravenost*. Praha: Portál, 2016.

PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 7., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2013.

SPÁČILOVÁ, Hana a Libuše ŠUBOVÁ. *Příprava žáka na psaní: rozvíjení grafomotoriky a zrakového vnímání*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2004.

SYSLOVÁ, Zora, Jana KRATOCHVÍLOVÁ a Táňa FIKAROVÁ. *Pedagogická diagnostika v MŠ: práce s portfoliem dítěte*. Praha: Portál, 2018.

ŠIMÍČKOVÁ-ČÍŽKOVÁ, Jitka. *Přehled vývojové psychologie*. 2. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2008.

ŠMELOVÁ, Eva, Dominika PROVÁZKOVÁ STOLINSKÁ, Pavlína ČÁSTKOVÁ a Michaela PRÁŠILOVÁ. *Online aplikace jako nástroj pedagogické diagnostiky a intervence v práci učitele mateřské školy s akcentem na školní připravenost*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2021.

ŠUPŠÁKOVÁ, Božena. *Dětské písmo: chyby a poruchy*. Bratislava: Bradlo, 1991.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Kognitivní a sociální psychologie žáka základní školy*. Praha: Karolinum, 2001.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie I.: dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2005.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Vydání druhé, doplněné a přepracované. Praha: Karolinum, 2012.

VYSKOTOVÁ, Jana a Kateřina MACHÁČKOVÁ. *Jemná motorika: vývoj, motorická kontrola, hodnocení a testování*. Praha: Grada, 2013.

ZELINKOVÁ, Olga. *Pedagogická diagnostika a individuální vzdělávací program: [nástroje pro prevenci, nápravu a integraci]*. Vyd. 3. Praha: Portál, 2011.

ŽÁČKOVÁ, Hana a JUCOVIČOVÁ, Drahomíra. *Děti s odkladem školní docházky a jejich úspěšný start ve škole*. Šestá vydání. Praha: D+H, 2014.

Elektronické zdroje

RVP PV září 2021.pdf, MŠMT ČR. MŠMT ČR [online]. Copyright 2013 [cit. 07.03.2023]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/file/56051/>.

Přílohy

1. Informovaný souhlas mateřské školy – vzor
2. Informovaný souhlas zákonného zástupce – vzor
3. Záznamový arch pozorování
4. Ukázka zápisu z pozorování do záznamového archu.

Příloha 1

Informovaný souhlas mateřské školy

Téma bakalářské práce: Diagnostika školní zralosti se zaměřením na grafomotoriku

Období realizace: říjen 2022

Autor bakalářské práce: Bc. Lucie Přidalová

Prohlášení:

Jako ředitel/ka mateřské školy uděluji souhlas autorce Bc. Lucii Přidalové s prováděním výzkumu v naší mateřské škole v rámci její bakalářské práce. Byl/a jsem seznámen/a s tématem výzkumu, s cílem práce, metodami a postupy, které autorka bude používat. Souhlasím s tím, že veškeré získané informace budou použity jen pro účely již zmíněné bakalářské práce. Současně žádám, aby jakékoliv informace o mateřské škole, o pozorovaných osobách a o celkových výsledcích byly anonymní a byly v anonymní podobě i zveřejněny.

Měl/a jsem možnost klást doplňující dotazy k výzkumu bakalářské práce a na veškeré dotazy mi byla dána srozumitelná odpověď. Nesouhlasím s pořizováním audiozáznamů a videozáznamů v prostorách mateřské školy ani dětí, které jsou zapojeny do výzkumu. Beru na vědomí, že mi za poskytnutí spolupráce nenáleží žádné finanční ani jiné odměny.

Informovaný souhlas má dvě vyhotovení, z nichž každá strana obdrží jedno.

Datum a podpis ředitele/ředitelky mateřské školy

Příloha 2

Informovaný souhlas zákonného zástupce

Téma bakalářské práce: Diagnostika školní zralosti se zaměřením na grafomotoriku

Období realizace: říjen 2022

Autor bakalářské práce: Bc. Lucie Přidalová

Jméno zákonného zástupce: XX

Jméno dítěte: YY

Prohlášení:

Jako zákonný zástupce dítěte (*uvedení jména dítěte*) souhlasím s výzkumem v mateřské škole pro účely bakalářské práce autorky Bc. Lucie Přidalové. Byl/a jsem seznámen/a s tématem výzkumu, s cílem práce, metodami a postupy, které autorka bude používat. Souhlasím s tím, že veškeré získané informace budou použity jen pro účely zmíněné bakalářské práce. Současně žádám, aby jakékoliv informace o mém dítěti a o jeho výsledcích byly zveřejněny pouze anonymně.

Současně jsem seznámen/-a se svými právy týkajícími se přístupu k informacím a jejich ochraně podle § 12 a § 21 zákona č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

Měl/a jsem možnost klást doplňující dotazy k výzkumu bakalářské práce a na veškeré dotazy mi byla dána srozumitelná odpověď. Nesouhlasím s pořízením audiozáznamů a videozáznamů, v nichž figuruje moje dítě. Beru na vědomí, že autorka bakalářské práce je seznámena se záznamy týkající se mého dítěte v mateřské škole a tyto informace využije pouze pro účely bakalářské práce.

Informovaný souhlas má dvě vyhotovení, z nichž každá strana obdrží jedno.

Datum a podpis zákonného zástupce

Příloha 3

ZÁZNAMOVÝ ARCH	
Pohlaví a číslo dítěte	
Věk	
Vstup do MŠ	
Adaptace v MŠ	
Postava	
Charakteristika a projevy	
Zájmy	
Neoblíbené činnosti	

POLOHA TĚLA PŘI PSANÍ	
Výška pracovní desky	
Posazení na židli	
Chodidla na zemi	
Pravý úhel v nohou	

Rovná záda	
Stejná výška ramen	
Pravý úhel loktů	
Naklonění hlavy	
ÚCHOP	
Správný úchop	

Uvolněnost ruky	
Dodržení směru	

Příloha 4

ZÁZNAMOVÝ ARCH	
Pohlaví a číslo dítěte	Dívka 2
Věk	5 let + 7 m.
Vstup do MŠ	od 4 let
Adaptace v MŠ	<ul style="list-style-type: none"> • velké problémy, odlišná spolupráce • zvlášť, odlišná činnost a kultura • spíše fixace na Hokej • odlišná jazyka, rita, posouvání se
Postava	výšší, hubená
Charakteristika a projevy	<ul style="list-style-type: none"> • klidná, upříjemná, stydlivá • samostatná práce • posouvání se • má 2-3 kamarády, ostatní se bálají
Zájmy	<ul style="list-style-type: none"> • kreslení + kuchař + časopis • modelování • občas má plánek
Neoblíbené činnosti	<p>Polyg. aktivity hřbit Samostatně - vyžít se sama odvíjet</p>

POLOHA TĚLA PŘI PSANÍ

<p>Výška pracovní desky</p>	<p>Sáhá do výšky šeludžan nem' nyzake ani n'isko</p>
<p>Posazení na židli</p>	<p>vyšší se' ad' p'osty (sedací) v'šedle, p'ohu k'etenu p'ram' se' ani n'yzakne.</p>
<p>Chodidla na zemi</p>	<p>celá p'olovina' na zemi, p'oloba p' n'olle se'be. rozd'elnost p' opt'udle p'notama, p'etnu p'ram' n'yzakne</p>
<p>Pravý úhel v nohou</p>	<p>sed p' do k'etenu p'ram' op'et p'oloba n'yzakne</p>
<p>Rovná záda</p>	<p>krac'it' od pracovní desky, p'etnu ma' p'etnu v'orne' s' p'olovina' p'etnu p'etnu p'etnu n'yzakne se'zem'</p>

Anotace

Jméno a příjmení:	Bc. Lucie Přidalová
Katedra:	Katedra primární a preprimární pedagogiky
Vedoucí práce:	prof. PhDr. Eva Šmelová, Ph.D.
Rok obhajoby:	2023

Název práce:	Diagnostika školní zralosti dětí se zaměřením na grafomotoriku
Název v angličtině:	Diagnostics of children's school maturity with a focus on graphomotor skills
Anotace práce:	<p>Bakalářská práce se zabývá tématem diagnostiky školní zralosti dětí se zaměřením na grafomotoriku. Práce je rozdělena na dvě části, teoretickou část a část empirickou. V teoretické části jsou prezentovány základy, které tvoří východiska pro zpracování části empirické. Teoretická část obsahuje stěžejní definice diagnostiky školní zralosti a školní připravenosti, stanoví vývojová specifika předškolního věku a motorického vývoje dítěte. Dále vysvětluje pojem grafomotoriky a určuje znaky a kritéria optimálnosti grafomotorických prvků a grafomotorické úrovně dětí předškolního věku. Smyslem teoretické části je stanovit kritéria, na základě, kterých bude moci autorka této práce popsat a zhodnotit diagnostiku školní zralosti se zaměřením na grafomotoriku. V empirické části je použita metoda kvalitativního výzkumu. Jsou popsána metodická východiska, způsob výběru pozorovaných osob a stanoveny indikátorů. V empirické části je popsána realizace výzkumu, která byla</p>

	<p>provedena pomocí metody školní anamnézy, metody pozorování a metody analýzy kresby. V závěru jsou zhodnoceny výsledky diagnostiky školní zralosti se zaměřením na grafomotoriku a stanoveny individuální doporučení pro pozorované osoby.</p> <p>Cílem práce je zjistit úroveň grafomotoriky u dětí na počátku povinné předškolní docházky a stanovit oblasti a strategie přípravy na vstup do základního vzdělávání.</p>
<p>Klíčová slova:</p>	<p>mateřská škola, předškolní vzdělávání, školní zralost, školní připravenost, motorika vývoje předškolního věku, grafomotorika, grafomotorické prvky, grafomotorická úroveň</p>
<p>Anotace v angličtině:</p>	<p>The bachelor's thesis deals with the topic of diagnosing children's school maturity with a focus on graphomotor skills. The thesis is divided into two parts, the theoretical part and the empirical part. In the theoretical part, basic ideas are presented which form the framework for the empirical part. The theoretical part introduces key definitions of diagnostics of school maturity and school readiness, and establishes the developmental specifics of preschool age and the child's motor development. It also explains the concept of graphomotor skills and determines the signs and criteria of the optimality of graphomotor elements and the graphomotor level of preschool children. The purpose of the theoretical part is to establish the criteria on the basis of which the author of this thesis will be able to describe and evaluate the diagnosis of school maturity with a focus on graphomotor skills. In the empirical part, the method of qualitative research is used. Methodological starting points, the method of selecting the observed persons, and determining the indicators are described. The empirical part describes the implementation of the research, which was carried out using the method of school anamnesis, the method</p>

	<p>of observation, and the method of document and drawing analysis. In the conclusion, the results of school maturity diagnostics focusing on graphomotor skills are evaluated, and individual recommendations for the observed persons are determined. The aim of the thesis is to determine the level of graphomotor skills in children at the beginning of compulsory preschool education, and to determine the areas and strategy of preparation for entry into primary education.</p>
<p>Klíčová slova v angličtině:</p>	<p>Kindergarten, preschool education, school maturity, school readiness, motor development of preschool age, graphomotor, graphomotor elements, graphomotor level.</p>
<p>Přílohy vázané k práci:</p>	<p>4 přílohy</p>
<p>Rozsah práce:</p>	<p>60 stran + 4 přílohy</p>
<p>Jazyk práce:</p>	<p>Český</p>